

Nagy Barna

A BIBLIA TEKINTÉLYE SZOCIÁLIS ÉS POLITIKAI DOLGOKBAN. ELVI MEGJEGYZÉSEK

Megjegyzés:¹

Ez a dolgozat egy reformátusnak az adaléka (közreműködése) szeretne lenni a kitűzött témával kapcsolatban. Szerzője nem támasztja az igényt, hogy minden ponton az Isten Igéje szerint reformált Egyháznak a tanítását adja elő, de mindenütt szoros kapcsolatban érzi magát egyháza tanításával, s egyházának legjobb régi s újabb tanítóival. Mindamellet ez a dolgozat ökumenikus (irénikus) – konfesszionális magatartást tükröz, éppen mert önmagán és minden tan[ításon] túl a Szentírás egyedüli tekintélyére (és Isteni valóságára!) törekszik rámutatni. Ezért szeretné éppen azzal is, ami benne sajátosan re-

¹ Az itt közölt szöveg Nagy Barna eredeti műve, a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Kézirattárában Kt.d.52.021 jelzet alatt található, részben gép-, részben kézirat szerkesztett változata. A szöveg rekonstrukciójához felhasználtuk a tanulmány ugyanitt, ugyanezen jelzet alatt megtalálható kéziratát, valamint a szerző által készített, s szintén ugyanitt Kt 3778 jelzet alatt található teljes német fordítást is. Ez utóbbi – *Die Autorität der Bibel in sozialen und politischen Angelegenheiten* címmel – 1950-ben készült el, így a magyar nyelvű szöveg a 2. lábjegyzetben szereplő hivatkozás és a német verzió keltezése alapján 1948–1950 között születhetett. A német verzió rövidített változata *Ein reformierter Beitrag* címmel 1952-ben jelent meg az Egyházak Világtanácsa tanulmányi osztálya által Allan RICHARDSON és Wolfgang SCHWEITZER szerkesztésében kiadott *Die Autorität der Bibel* című kötetben (Zürich, Gotthelf-Verlag – Frankfurt a./M., Anker-Verlag). Nagy Barna ezen tanulmánya magyarul és a kézirat teljes terjedelmében tudunkkal még nem jelent meg. Az eredeti szövegek több helyen a szövegrészek közti logikai jelzéseket és rövidítéseket, illetve kézíratos betoldásokat, javításokat tartalmaznak. A közreadás során a rövidítéseket szögletes zárójelek használatával feloldottuk (pl. B[ibliá]), a logikai jelzéseket (pl. „=”) meghagytuk, a szerző javításait érvényesítettük, betoldásait szintén elhelyeztük a szövegben az általa jelzett helyen. A szövegben lévő egyértelmű elütéseket, az írógép használatából következő helyesírási hibákat javítottuk, ám a szerző szóhasználatát, a szöveg központosását, a latin és görög szavak átírását érintetlenül hagytuk. A ???-jel jelölt részletek nem kiolvashatóak. (A szerk.)

formátusnak (vagy protestánsnak) látszik, teljes éhnyiséggel az ökumenikus felelősséget együtthordozni.

A téma elágaztatásában és alkérdéseinek rendjében a szerző a „Der Weg die Bibel zur Welt” (1947) című kötet 172.² lapján közölt eredeti, s magára nézve kötelezőnek elismert vázlatot követte.

Bevezetés: A Biblia tekintélyéről általában

Mindannak megalapozása és megvilágítása végett, amit témánkkal kapcsolatban közelebbről ki akarunk fejteni, bevezetésül szólnunk kell egész röviden a Biblia tekintélyéről általában.

A Biblia Isten Igéje és az egyház számára s az egyház által a világ számára is. (= A B[íblia] Istennek az egyházhoz s az egyház által világhoz is szóló szava.) Kánonikus volta azt jelenti, hogy a Biblia az egyedüli, végérvényes tekintéllyel – a kizárólagosság és egyetemes érvényűség igényével fellépő s önmagának érvényt szerző kijelentés-bizonyosság. Az egyház a kánonizálás aktusával a Bibliának ezt a feltétlen tekintélyét nem „megteremtette”, hanem csupán elismerte és a maga részéről is tanította. A kizárólagosság (sola scriptura sacra) onnan van, hogy Mózes és a próféták, az evangélisták és az apostolok az Isten által kiválasztott, elhívott és megbízott tanúi a velük közvetlenül Jézus Krisztus által a Szentlélek erejében közölt isteni kijelentésnek. A Bibliának ez a páratlan tekintélye pedig azon alapul, hogy nemcsak beszél és tanúskodik Istenről s az Ő kijelentéséről, hanem benne maga Isten beszél és jelenti ki önmagát. (Kálvin: summa scripturae probatio passim a Dei loquentis persona sumitor. Inst. I. 7,4.) Ezt értette a reformáció a Biblia autopistiáján (önmagában hiteles voltán), hogy t.i. tekintélye önmagában gyökerezik és önmagában alapszik s mindújra maga bizonyítja meg önmagát a Szentlélek hatalmában. Minden emberi – egyházi és theologiai – bizonyítás csak abban a formában történhetik, hogy rámutatunk Istennek erre a Szentírásbeli önbizonyoságtételére. Az is hozzátartozik Isten kijelentésének szuverén szabadságához, hogy ez így van. S az is hozzátartozik Isten irgalmas leereszkedéséhez, aki Jézus Krisztusban emberré lett, hogy ennek így kell lennie. Az az Ő kegyelmes és szuverén akarata, hogy Ő maga így akar velünk lenni és a mi egyetlen Urunk lenni. Isten Jézus Krisztusban való kijelentése egyszeri, kontingens esemény. Ennek az egyszeriségnek és kontigenciának felel meg a Róla bizonyosságot tevő Biblia egyedülálló (=páratlan) tekintélye. (Minthogy azonban a Biblia tekintélyéről való helyes tanításnak a Szentírás konkrét önbizonyoságtételében kell gyökerezni, helyénvalónak tartjuk, hogy ennek irányára legalábbis egy sor bibliai helyre való utalással rámutassunk: 2Móz 19,19; 33,11; 4Móz 12,8 etc.; Jer 1,5kk; Ám 3,7k;

² A szerző részt vett az 1947. január 5–9. között Bossey-ben megrendezett ökumenikus szemináriumon, mely a második világháborút követően a keresztyénség és a társadalom, a politika és közélet kapcsolatának kérdéseit vizsgálta. Ennek előadásait és hozzászólásait – többek mellett Nagy Barnáét is – közli az említett kötet: *Der Weg von der Bibel zur Welt*, Zürich, Gotthelf – Verlag, 1948.

Mt 10,40; Lk 10,16; Jn 13,20; 15,27; 17,8 és 17-20; 20,21; ApCsel 1,8; 10,39; Róm 2,16; Gal 1,7-12; 4,14; 1Thess 2,13; 2Tim 3,14–17; 2Pét 1,19–21 stb. stb.)

Az egész Biblia: Jézus Krisztusról való bizonyág

Ha a Biblia tekintélyéről beszélünk, állandóan szem előtt kell tartanunk, hogy Jézus Krisztus a középpontja az egész Szentírásnak. Ő- és Újtestamentom – egységében és egészében – Krisztus-bizonyág. Ezért a két Testamentomot csak eleven, kölcsönös egymásra vonatkozásuk fényében mint az eljövendő, eljött és visszajövő Messiásról való bizonyágtételt érthetjük meg. Az egész Újtestamentomot az az alapvető meggyőződés hatja át, hogy az egész Ótestamentom Jézus Krisztusra mutat, Róla tanúsodik és Benne teljesedik be. (Ennek a világos vonalnak Szentírásbeli igazolásául a következő helyekre hivatkozhatunk: Mt 5,17; Lk 4,21; 18,31; 24,25-27.44; Jn 1,46; 5,39.46; 10,35; ApCsel 10,43; 17,2-3.11; 18,28, 28,23; Róm 1,2; 3,21; 1Kor 10,11; 15,3-4; Zsid 1,1kk.; Jel 19,10.)

A Biblia tekintélye = Jézus Krisztus élő, konkrét tekintélye, aki mint Istentől rendelt Úr és Király szól általa és önmagát „Isten beszélő személyeként” bizonyítja meg prófétai és apostoli szavában, a Szentlélek hatalmában. A Biblia tekintélye azt jelenti, hogy midennek, amit Istenről és az Ő akaratáról megmondunk végeredményében formailag a Szentírás magyarázatának és alkalmazásának, tartalmilag pedig Krisztusról való bizonyágtételnek kell lennie. Ez az értelmezés nem valamiféle egyoldalú „elv”, hanem a Biblia világos (és titokzatos!) önértelmezése.

Azok megnyugtatóására, akik azt gondolják, hogy itt valami új, egyoldalú theologiai felfogásnak adnak hangot, hadd idézzük az 1532-ből való református hitvallás, a Berni Zsinat következő szakaszát: „Még nem érti az Írást, aki nem Krisztusról való bizonyágot, Őhöz vezető utat, és Őreá való emlékeztetést talál annak értelmezésével. Ha pedig tudatlanságunk miatt Krisztust nem tudjuk az Írás minden helyén úgy felfogni (=megragadni), amint kellene, akkor sem kell panaszkodnunk, mert a bennünk munkálkodó Szentlélek mindig tovább fog segíteni minket. S minthogy minden prédikációban az egy Krisztust kell előadnunk, ezért szükséges, hogy minden alkalommal a megismert Írás egy (olyan) darabjával foglalkozzunk, amely Krisztust tárja elénk, s aztán egyéb helyeken, ahol Krisztust még nem tudjuk (felismerni), valami egyéb jót keressünk, mert az Írás hasznos minden jóra. Aki valami jót talált az Írásban, az már eljutott valamire annak megértésében.” „Mégis, az Írást mindenkor a Krisztusban való hit hasonlatossága szerint kell használnunk minden tévelygés ellen, s nem pedig csupán a holt betű szerint, mint némelyek szokták.”³

³ In MÜLLER, Karl (hrsg.): *Die Bekenntnisschriften der Reformierten Kirche*, Leipzig, A. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung Nachf. (Georg Böhme), 1903, 49.

Trinitárius – theologiai értelmezés!

Ha a Bibliát teljességgel Krisztus-bizonyosággént fogjuk fel, akkor ez nem jelenti azt, mintha a Szentháromság első és harmadik személyét valamiképpen háttérbe szorítanánk. Ellenkezőleg: a Szentháromság-Egy-Istennek, az Ő valóságának, tetteinek és akaratának megismerését csak a Biblia krisztológikus értelmezése biztosítja. Krisztológiai = trinitárius-theologiai értelmezés! A krisztológiai értelmezést éppen a helyes trinitárius-theologiai értelmezés érdekében hangsúlyozzuk. A teremtő Isten csak a Fiúban, csak mint Jézus Krisztus Atyjában ismerhető meg. Mert csak a Fia ismeri az Atyát és csak az, akinek Ő ki akarja jelenteni. (Mt 11,27; Jn 1,18; Kol 1,15; 2,9 stb.) S a Szentlélek, akit az Atya a Fiú kérésére és az Ő nevében küld a tanítványoknak (Jn 14,16 és 26) vagy akit a Fiú küld az Atyától, éppen a Fiúról fog bizonyoságot tenni (Jn 15,26), őt dicsőíti, az övéből vesz és azt jelenti meg (Jn 16,14). Hiszen Isten Lelke arról ismerhető meg, hogy Jézust Úrnak és a testbe eljött Krisztusnak vallatja velünk. (1Kor 12,3; 1Jn 4,2 k., stb.)

A Biblia középponti üzenete: Isten királysága

A Biblia középponti üzenete Isten királyi uralma, az ő jelenvaló és eljövendő basileia-ja, amely a Messiás: Jézus Krisztus által valósul meg.

Ez az uralom már most is valóságos és tényleges, mindenre és mindenkire kiterjedő, de nem szemmel látható, hanem a hit által Isten Igéjében megismert. (Mt 28,18–20; Zsid 2,8 k.) Innen a Szentírás tekintélye: benne nyilvánvalóan megbizonyított az, hitből-hitbe szólóan. Innen az egyház jelentősége és tekintélye: itt, a gyülekezetben hiszik, mert a Szentírásból, Isten Igéjéből ismerik ezt az Urat, kegyelmét és akaratát, itt hirdetik azt a Szentírás alapján az egész világnak.

Istennek ez a Jézus Krisztusban kijelentett és általa gyakorolt Királyi uralma – melyről végső tekintéllyel és mérvadó módon a Biblia tesz bizonyoságot – nem semleges az emberi élet egyik területével szemben sem, tehát a szociális és politikai élet kérdéseivel szemben sem.

Mindamellet nem mondhatjuk, hogy a Bibliát közönséges értelemben közvetlenül érdekelnék a szociális és politikai problémák. Hiszen Isten uralma, melyről a Biblia beszél, nem tartozik bele az emberi lehetőségek, programok és megoldások sorába. Nem egy eset, a sok egyéb lehetséges esetek között. A Biblia szerint minden „megoldás” gyökeresen eschatológikus, így szociális és politikai téren is: csak ha majd Isten lesz minden mindenben, akkor oldódik meg és intéződik el végérvényesen minden kérdés.

De éppen előre tekintve az Isten uralma eschatológikus kiteljesedésére s visszatekintve a Jézus Krisztus testetöltésének, keresztségének és feltámadásának tényére, sőt még előbb: az ótestamentomi népnek (az eljövendő Krisztus népének!) életére (ahol nyilvánvalóan az egész szociális és politikai terület is teljesen és közvetlenül Isten kegyelmének uralmi területéhez tartozik) – tehát az egész Bibliai bizonyosság alapján

világosan fel kell ismerni és konkrét módon, szóval és tettel hirdetni kell Isten uralmi igényét, kegyelmét és ítéletét minden életterület fölött.

A Biblia páratlan jelentősége és tekintélye szociális és politikai tekintetben is azon alapul (=azzal indokolandó), hogy mint Isten Igéje, minden kérdést erre a középpontra: Isten Jézus Krisztus által kijelentett, véghez vitt és kiteljesedő uralmára való vonatkozásban mutat fel.

Módszeri és tartalmi elhatárolódások

Figyelmen kívül hagynók a bibliai üzenetnek ezt a páratlanságát, ha a Bibliában ettől a középponti üdv-üzenettől elválasztott, elszigetelt szociális vagy politikai reformprogramot, valamiféle ebből az összefüggésből kiszakított „recepteket” keresnénk. (Hiszen ilymódon a Biblia autoritativ szavát egyáltalán nem láthatnók-hallhatnók meg!) Mert csak a bibliai kijelentés nagy tényeinek, az üdvtörténetnek összefüggésében (mint elevelelendelés teremtés, büneset, kegyelmi szövetség Izráellel, Krisztus testlétele, halála, feltámadása, a Szentlélek kitöltése, az egyház, az újszöv. népe, Krisztus visszajövele, a végítélet, új ég és új föld az eschatologikus Isten-országában) kerülnek az emberi együttélés mindenkori kérdései és feladatai is Isten Igéjének tökéletes világosságába. De ebben az összefüggésben valóban ilyen világosságban jelennek meg előttünk.

Teljes fonák dolog volna, ha valamilyen téma, vagy mindenféle szociális és politikai témák iránti érdeklődéssel akarnók „kikérdezni” a Bibliát anélkül, hogy annak tulajdonképeni és sajátos témája iránt érdeklődnénk. Mert a Biblia témája: Jézus Krisztus. Anélkül, hogy Öreá hallgatnánk, a Biblia szavát szociális és politikai vonatkozásban sem hallhatjuk meg helyesen. Ez nem jelenti azt, mintha a Biblia egyáltalán nem érdeklődnék a minket szorongató kérdések iránt. De igen! – csakhogy ezt a maga szuverén módján teszi. Merthiszen itt Isten szól s Ő mindent Jézus Krisztusban, az Ő szerelmes Fiáért akar nekünk ajándékozni.

Fonákul visszaélnék a Bibliával, ha a magunk kérdéseivel oly módon akarnánk a Bibliához fordulni, hogy titokban úgy véljük, már más alapon (világnézeti, ideológiai, politikai stb. elgondolások alapján) vagy esetleg tapasztalatból, éleslátásból már tudjuk a megoldást, s a Biblia „kikérdezése” csak azzal a szándékkal történnék, hogy saját nézetünk és álláspontunk megerősítéséül még a Bibliára is hivatkozhatunk. Aki úgy véli, hogy az így „kivallatott” Bibliával a kezében urrá lehet a kérdések fölött, az nem tudja, hogy itt maga Isten akar urrá lenni fölöttünk. Aki elfelejti, hogy itt mindenekelőtt mi vagyunk a (ki)kérdettek és kérdőjel alá állítottak, az nem kaphat helyes feleletet.

De az is közelálló kisértésünk, hogy a Biblia páratlan tekintélye alól olymódon próbáljuk meg kivonni magunkat, hogy a Bibliának a házasságról, népről, társadalomról és felsőbbbségről (államról) stb. szóló bizonyosságát – az Írás ezekről való tanítását – a középponti Krisztus-bizonyásgtól elválasztva, egy ú.n. vagy úgynevezhető „bibliai világnézet” alkotórészei, vagy elemeiként dolgozzuk ki és értekesítsük. Ekkor a bizonyosság életidegét metszenők el. S az ilyen bibliai világnézet elemeit az ember

éppen úgy kezelhetné és állíthatná be a maga szolgálatába, mint bármely más tetszés-szerinti világnézet eszményeit vagy elemeit. Isten ajándéka és Isten parancsolata ez esetben bizonyág nélkül maradna s mi pedig (amennyire rajtunk áll, tőlünk telhetőleg) elzárkóznánk a Bibliai tekintélyek érvényesítésétől.

Isten parancsolatát csak a hitben hallhatjuk meg helyesen. A Biblia nem oly értelemben autoritatív, hogy belőle az emberi együttélés minden lehetséges esetére kazuisztikus módon kész feleletek volnának kiolvashatók. Bizonyág az, mégpedig páratlan tekintélyű és mérvadó bizonyág Isten egyszersmindenkorra kijelentett akaratáról, elhangzott parancsolatáról, de ez a parancsolat mindig újonnan akar ebből a bizonyágból kicsendülni a Szentlélek erejében és meghallgatást találni a hitben. A Biblia a társadalmi és politikai élet helyes rendjére vonatkozóan sem gépies-mechanikus, hanem épen lelki, spirituális tekintéllyel bír. Azt adja tudtunkra, hogy Krisztus itt és most ezeken a területeken is hogyan akarja érvényesíteni uralmát. Merthiszen Igéje az Ő királyi pácája.

A Biblia páratlan tekintélyét szociális és politikai dolgokban nyomatékosan aláhuzza az a tény is, amit argumentum e silentio-nak, a Szentírás hallgatásából vett bizonyítéknak is lehetne nevezni. Az, hogy a Szentírás messzemenően hallgat azokról a kérdésekről, amelyek a modern társadalmi, gazdasági és politikai életségében bonyolódott mai embernek hovatovább döntő és kizárólagos életkérdéseivé válnak, nemcsak arra mutat, hogy a mai élet egészen más feltételek közt látszik folyni, mint a Biblia-korabeli, hanem arra, hogy a Szentírás szerint ezeket a kérdéseket nem lehet olyan kizárólagos szenvedéllyel kezelni, ahogyan azt a sokképen zsákutcába jutott mai ember teszi, akinek egyik legfőbb nyomorúsága éppen az, hogy ezek váljanak élete döntő tartalmává, elfeledkezve vagy tudni sem akarva a Jézus parancsa szerint sorrendről: Máté 6,33-ról. Így értelmezve: a Szentírásnak ez a látszólagos hallgatása nagyon is beszédes hívás az Isten uralma alá – az utvesztőből a helyes utra. Ez az argumentum vonatkozik azután a részletkérdésekre is. Metanoia kell! – hirdeti a Biblia mindenek előtt. S ebben a metanoiaiban: az Ige uralma alá helyezett gondolkozásban és életben, a keresztyén lelkiismeret szabadságában és felelősségében majd megtalálhatjuk a helyes megoldásokat is. Mert ezeket nem kész paragrafusok kódexeként tárja elénk a Biblia, hanem az élő, kegyelmes és ítélő Úrral való valóságos életközösségben. Épen a Biblia nem engedi meg azt a visszaélést, hogy az ember Isten egészen más gondolatainak és utainak végcéljával nem törődve, tovább menjen a maga gondolatai útján, készen vett vagy készen kapható isteni megoldásokat is a maga szolgálatába állítva. (Isten azt akarja, hogy ne csak kenyérrel akarjon élni az ember, hanem az Ő összes Igéjével, melyek az Ő szájából származnak.

A Biblia nem természetfölötti tudásanyag közlése midnenféle dolgokról – Így egyebek közt szociális és politikai dolgokról (intellektualista félreértés volna!), hanem mint Isten kijelentéséről való bizonyág: az Ő személyéről és nagyságos teteiről szóló tanúság-tétel. Ezért a kijelentésről a Biblia mindig úgy tesz bizonyágot, mint Isten saját tettéről, tulajdon tetteivel azonos szaváról (Tatwort!). Ez a bibliai kijelentés: az élő, személyes Isten maga az ő teremtető, kiengesztelő és megváltó cselekvésében s az

Ő isteni tulajdonságaiban (vagy tökéletességeiben) úgy, amint ezek az ő cselekedeteiben, tetteiben a Biblia bizonyossága szerint megnyilvánulnak. Tehát Isten kijelentését a Bibliában úgy vesszük (kapjuk), mint az élő Istenről s az Ő nagyságos tetteiről szóló üzenetet. Ezért a bibliai kijelentés nem önmagukban nyugvó „időtlen vagy örökigazságok” közlése, hanem mindig üzenetszerű (kérygmaticus!) Ige, amely azt akarja, hogy a maga üdvtörténeti dinamikájában hirdettessék, s ez a hirdettetés is hozzátartozik magához az Isten Igéjéhez. Mert az Ige mindig személyes megszólítás Istenről az emberhez. Ebben a személyes megszólításban vagy találkozásban ismerteti meg Isten önmagát és akaratát. Tehát a Bibliában nem valamiféle elvont igazságok és elvek rendszeréről van szó, hanem Isten és az Ő akarata kijelentésének élő, mindig konkrét történéséről, eseményéről.⁴

Valóban nem arról van szó, hogy a Biblia valamiféle szociális vagy politikai „csuda megoldásokat” (mirákulumszerű megoldásokat) adna kezünkbe, hanem igenis arról, hogy a Szentírás – mégpedig egyedül ez! – tesz isteni tekintéllyel bizonyosságot Isten Jézus Krisztusban való kegyelmének és uralkodásának titkáról, s ennek az üdvtörténeti bizonyásznak összefüggésében hitet-teremtő és engedelmisséget követelő módon közli velük az alapvető felismeréseket és döntő útmutatásokat az emberi együttélésnek ezekre a területeire vonatkozóan is.

A Biblia tekintélye mint Isten – az egyedüli élő igaz Istennek és akaratának kijelentésé!

A Biblia a szociális és politikai élet kérdéseit valóban beemeli a kijelentés világosságába. Így szétféphetetlen köteléket létesít az Isten-hit és a szociális igazságosság, meg a politikai rend ügye között. Ezt az igazságosságot és rendet a bibliai kijelentés úgy mutatja föl előttünk, mint Isten által Jézus Krisztusban a mi kezünkbe tett ajándékokat és feladatokat. Tehát ezek az életterületek az igaz istentiszteletet integráns alkotórészévé szentelődnek, mert Isten maga jelenti be rájuk igényét. (= az istentisztelet részeként magának igényli ezeket a területeket is.) Ezekre is vonatkozik Isten üdv-üzenete és hirdettetik az Ő szuverén parancsolata. Hozzátartozik Isten kijelentéséhez az Ő örözüenete ezek felől az életterületek felől, mint a Jézus Krisztus evangéliomának egyik része. Mert az Ő királysága a Jézus Krisztus evangéliomának egyik része. Mert az Ő királysága ajándék, és parancsolatként ezekre a területekre is kiterjed. Az is hozzátartozik Istennek s az Ő műveinek ismeretéhez, hogy Őt ajándékainak adományozója és gazdájaként (Uraként) megismerjük és magasztaljuk. A hitnek pedig – tehát ennek a hitismeretnek és ennek az engedelmisségnek is – csak a Biblia, mint Isten Igéje lehet az egyedüli zsinórmértéke és szabálya.

Isten az Ő mindig konkrét Igéjével és parancsolatával éppen ott akarja elérni és onnan akarja kihívni az embert, ahol ez bűnében el szeretne rejtőzni Isten elől. Ezért hívja-szólítja ki Isten az embert a maga szociális és politikai elméletének és gyakor-

⁴ Vö. BRUNNER, Emil: *Wahrheit als Begegnung*, Zürich, Zwingli-Verlag, 1938.

latának önkényéből és esetleges démoniaiból; felelőtlen közönyéből és tétlenségéből; vagy nem kevésbé felelőtlen önzéséből és titánkodásaiból. Istennek az Úr Jézus Krisztusban megjelent kegyelme szüntelenül (=feltartóztathatatlanul) ható, üdvös támasztást jelent az emberrel és az ember egész világával szemben, amelyben szeretne Isten elől elrejtőzködni. Merthiszen a megigazulás kegyelme mindig együttjár az engedelmisség parancsolatával, a megszentelődéssel.

A Biblia tekintélye az embert irgalmasan kereső és szuverénül hívó élő Isten tekintélye

A Szentírás tekintélye tulajdonképpen ezen a téren is onnan van, hogy Isten a hamis istenekkel vagy istenpótlékokkal szemben Jézus Krisztusban az egyedüli igaz, élő Istennek jelenté magát, s az embert visszahívja a Vele való életközösségbe és az Ő iránta való engedelmisségbe. Istennek a Szentírásban tanúsított Igéje által a hamis istenek – vagy istenpótlékok – azok is, amelyek a közéletben szeretnének elterpeszkedni, elveszítik hatalmukat s érvényre jut az Ő irgalma és jósága – az Ő egyedülálló dicsőségére és az ember üdvére. Kálvinnak az a mondása, hogy az emberi szellem úgyszólván állandó bálványcsináló műhely: „hominis ingenium perpetnam, ut ita loquar, esse idolorum fabricam” (Inst. I. 11,8), érvényes arra az emberi szellemre is, amely a maga erejéből és a maga dicsőségére szeretne mindenható úrrá lenni a szociális és politikai élet problémái fölött.

Beszél a reformátor politikai istenekről (dei politici) is, melyeket az ember a maga politikája érdekében fabrikál. Ezek összezúzása – mint minden istenpótlék vagy hamis isten megsemmisítése –, hitelre méltóan és hatékonyan az isteni igazság erejében, csak Jézus Krisztusban, vagyis az Őbenne kijelentett egyedüli igaz Isten élő szava által történhetik, aki a Szentírásban szól hozzánk. Isten szuverénitása azonos a Bibliában tanúsított Igéjének szuverénitásával.⁵ Ebben az összefüggésben olvassuk ezt a figyelemreméltó mondatot is: Istent nem lehet emberi érzékeléssel megragadni, hanem szükséges, hogy Igéje által tárja fel magát előttünk.

A Biblia nemcsak azt mondja meg nekünk, hogy kicsoda és milyen az Isten és mit akar Ő, hanem ezzel együtt és ettől elszakíthatatlanul azt is mondja nekünk, hogy kicsoda és micsoda az ember; milyennek kell lennie és mit kell cselekednie Isten akarata szerint. Tehát nemcsak Istent ismerteti meg velünk valóságosan, hanem az embert is. A Biblia tesz bizonyosságot előttünk (az bizonyítja meg szánunkra) a valóságos ember kijelentését Isten akarata szerinti rendeltetésében. A bibliai Ige az ember páratlan méltóságának és dicsőségének kijelentése, azé az emberé, akit Isten a maga társául válaszott, erre teremtett és váltott, illetve vált meg. Isten az embert ebben a tisztességében és méltóságában nem csak úgy igenli, mint teremtményét, hanem úgy

⁵ Vö. CALVIN, Ioannes: Praelectionum in Daniele prophetam pars prior cap. I–V., in REUSS, Eduard – ERICHSON, Alfredus – BALDENSPERGER, Guilielmus (eds.): *Ioannis Calvini opera exegetica et homiletica*, Vol. XVIII., Brunsvigae, Apud C. A. Schwetschke et Filium (Appelhaus & Penningstorff), *Corpus Reformatorum*, Vol. LXVIII., *Ioannis Calvini opera quae supersunt omnia*, Vol. XL., 1889, 620kk.

is mint gyermekét és szolgáját mindabban, amivel ő megajándékozza. S ugyanakkor a maga parancsolata alá állítja mindabban, amiért az embernek Isten színe előtt kikerülhetetlen felelősséget kell hordoznia. („Arról van szó, hogy ismerjük meg az embernek mint testvérnek és felebarátnak a méltóságát... Az Evangyéliom, amelynek a theologia szolgál, azt tanítja, hogy az emberi felelősség és emberi jog kérdése nem választható el a Krisztus-kérdéstől: Krisztus mindenek felett való uralmától. Az a tekintély, amely az állami tekintélynek is fölötte áll, nem egy rendszer vagy filozófia tekintélye, hanem Istené, aki a Jézus Krisztus evangyéliomában jelenti ki magát. Autoritativ embertanhoz – vagyis igazi és valóságos, mérvadó emberismerethez – csak az Evangyéliom vallástételével együtt juthatunk.”⁶

A Biblia tekintélye mint az emberről való isteni kijelentés tekintélye

A Biblia isteni tekintélye érvényesül abban is, hogy az embert – mégpedig az egész embert léte totalitásban, tehát szociális és politikai létében és akaratában (de vonakodásban és közönyében is!) Isten színe elé állítja. Nem engedi az embernek, hogy léte bármely területét kivegye az alól az uralom alól. Az isteni parancs igényével helyreállítja a bűn által reménytelenül szétdarabolt emberi lét egészét és egységét, nem engedi szétparcellázni a maga létét, nem engedi, hogy ömagát valótlannal feldarabolja s ezekben a darabokba belvesszen. Az isteni megszólítással, a felelősségrevonással, a tett síkjában is megkívánt felelet (válaszadás) megkövetelésével az embert teljes tudatossággal Isten elé állítja és felelősségre vonja. (Itt elkerülhetetlenül kénytelen felismerni az ember, hogy Isten szavára, Igéjére felelettel tartozik, és pedig egész létével cselekvésével válaszolnia kell arra.) Itt ismeri fel az ember, hogy mindig is benne állt ebben a felelősségben s még ha be akarná is dugni a fülét, ez a felelőssége akkor is mindig megmarad, el nem kenhető! Isten nem hagyja magára az embert, hanem bevonja a Vele, Istennel való találkozásba, az Ő színe előtt állásba és járásba, egyszóval a Vele való életközösségbe. Csak a Bibliának mint a kijelentés bizonyosságának van meg ez az isteni teljhatalma, mert prófétai-apostoli tekintéllyel egyedül ez tanúsítja azt, hogy mind a természet, mind a történelem világa, a test, a lélek és a szellem területe a múltban, a jelenben és a jövőben Jézus Krisztus királyi uralmának van alárendelve, s Isten örökkévaló, enyészhetetlen országának lesz alávetve.

S viszont ugyancsak Istennek a Bibliában hangzó Igéje jelöli ki a társadalmi és politikai vonatkozásoknak méltán kijáró helyet az Isten színe előtt álló ember léte egészén belül, s a bibliai Ige nem engedi meg az embernek, hogy életének ezeket a viszonyait abszolutizálja, totális életformává duzzassa – vagy pedig mint valami mellékes és jelentéktelen dolgot felelőtlenül elhanyagolja és bagatellizálja. A politikum (a közéleti és társadalmi lét és tevékenység) valódi méltóságát (túlbecsülésével és megvetésével ellentétben) csak a Biblia fényében lehet helyesen és igazán megismerni. Minden szociális és politikai rendszer vagy ideológia mögött ott van egy bizonyos

⁶ DE QUERVAIN, Alfred: *Kirche, Volk, Staat*, Ethik II/I., Zollikon – Zürich, Evangelischen Verlag, 1945, 255.

anthropológia: egy határozott felfogás arról, hogy kicsoda és micsoda az ember, mi az emberi élet, milyennek vagy mivé kell lennie az embernek, mit kell és lehet csinálni vele és belőle (a szociális és politikai elgondolásokkal s eszközökkel).

A Biblia szerint az ember egyedül Isten Igéjében ismerheti meg igazán önmagát is, annak folytán a bibliai anthropológia – az ember Jézus Krisztusban való megismerése – minden emberi anthropológia végső krízisét jelenti. A szociális és politikai tevékenység igazi realizmusát és perszonalizmusát, vagyis valódi emberiségét csakis az biztosíthatja, ha az embert és rendeltetését a bibliai kijelentés nagy tényeinek – teremtés, büneset, kiengesztelés és megváltás – összefüggésében ismerjük meg, és ha Istennek a szociális és politikai életre vonatkozó konkrét akarata az Írásból tárul fel előttünk. Tehát a Biblia abszolút tekintélye jut kifejezésre – szociális és politikai téren is – egyedülálló krisztológiai-anthropológiai mondanivalója révén is. Jézus Krisztusról, a Bibliából tanuljuk meg azt, hogy az ember lét értelmét nem lehet autonom-immanens módon megaragadni. Az emberi lét önkényes értelmezése előbb-utóbb az emberi együttélés mérhetetlen eltorzulásához vezet. S ezt az eltorzulást éppen az fokozhatja a végsőkig, aminek pedig a humanitás keretének biztosítását kellene szolgálnia. Merthiszen éppen a társadalmi, gazdasági és politikai szervezés válhatik az elembertelenedés (Entmenschlichung) gigantikus eszközévé is.⁷

Különös módon a Biblia mint Isten igéje a mindenkor, mindenütt egyedül hatékony védelem az ember számára az embertelenségnek az ember által teremtett világában. Hogyan is lehetne ez másként, amikor az az emberré lett Isten autoritativ szava? A Szentírás mint Isten Igéje ismerteti meg velünk az emberi együttélésnek, ez együttélés alapvető „rendjének” – a házasság és család, a nép, a munka, a gazdaság, a jog és az állam stb. – értelmét és Isten akarata szerint való rendeltetését, s ugyanakkor Isten törvényében és parancsolatában tudunkra adja azok igazi és legfőbb normáját is. A Biblia tekintélye tehát itt abban jut konkrét kifejezésre, hogy a Biblia határozza meg isteni tekintéllyel a szociális és politikai életrendnek és berendezkedésnek (intézményeinek) lényegét és értelmét. A Bibliában tárnak fel előttünk azok a végső előfeltételek, melyek szerint ezek a „rendek” rendeltetésüknek és Isten által megszabott célkitűzésüknek megfelelően alakíthatók és formálhatók. (Itt szól hozzánk Isten szava, amelyre ő ezekben a vonatkozásokban is megkívánja az ember szóval és tettel megadandó feleletét.) Az emberi együttélésnek azokat a rendjeit nem lehet önmagukban nyugvó és önmagukban indokolt rendekként fogni fel és szabályozni, hanem ezeket mindig úgy kell értelmeznünk, mint isteni rendelkezés alapuló, de ugyanakkor mindig a bűn közrehatása által többé kevésbé el is torzított és szét is lazított közösségi formákat, amelyek mint ilyenek a teremtő, kiengesztelő és megváltó Isten kegyelmének rendje, ítélete és parancsolata alatt állanak. Így értelmüket, titkukat és végső céljukat a krisztusi kijelentésből kell megvilágítanunk. Ennek fényében úgy kell azo-

⁷ Nehezen olvasható kéziratossal kiegészítés széljegyzetben: „Mint ahogy az emberről és az emberi közösségekről szóló B[ibliai] üzenet [??? olvashatatlan szó] válhatik az ember a másik ember eszközévé, kizsákmányoltjává, válhatnak egész társadalmi osztályok és országok más társadalmi osztályok és országok elnyomottjaivá és kizsákmányolási eszközeivé.” (A szerk.)

kat felfognunk, mint isteni ajándékokat, és emberi feladatokat, amelyek éppen azért szüntelenül rá vannak utalva a megszenteltetésre, az isteni igénybevétel és parancsolat meghallására. Nem csak erkölcsi, hanem jogi szabályozásuk is végsőleg ennek az isteni értelmüknek és a Bibliában felismert célkitűzésüknek kell hogy megfeleljen. Állam, nép, család stb. nem önmagukban jók és megtartásra méltók, hanem mint Isten ajándékai, aki ezeket Krisztusért szüntelenül adni, megújítani s akarásával formálni akarja, úgyhogy parancsolatát tudtunkra adja s ez által lehetővé teszi, hogy azokat az Ő iránta és parancsolata iránt való engedelmségben alakítsuk. Az Ő jóságának ajándékaként mebecsüljük.

Tehát a Biblia, mint a kijelentés bizonyossága adja meg nekünk az alapvető ismereteket, felismeréseket és a döntő, irányadó útmutatásokat a szociális és politikai életterületekre nézve. Az emberi életnek e fontos viszonylatai ebben az értelemben hozzá tartoznak a bibliai kijelentés tartalmához. Technikai természetű vagy a szakismerethez tartozó kérdésekre persze a Biblia nem ad közvetlen feleletet s az ilyen kérdéseket nem is akarhatjuk egyszerűen bibliai citátumokkal elintézni. Az ilyen eljárás mód figyelmen kívül hagyná a bibliai kijelentés természetét és lényegét. De a bibliai Krisztus-bizonyosság összefüggésében valóban meríthetünk az Írásból bizonyos végső normákat és irányvonalakat, amelyekben belül s amelyek irányában haladva ezek a kérdések is megkaphatják végső céljukat és értelmüket. Csak ha azt az alapvető felismerést (t.i. a Krisztus-bizonyossággal való összefüggést) állandóan szem előtt tartjuk, érvényesülhet gondolkozásunkban és cselekvésünkben az a világos bibliai szemlélet (látás), hogy a szociális és politikai életterületek nem önmagukért vannak, hanem az Isten gyermekeiül elhívott embernek a javára s ezáltal Isten dicsőségére kell szolgálniuk. A két úrnak szolgálás veszedelmétől és kísértésétől csakis az óvhat meg minket, ha a Szentírásnak mint Isten Igéjének tekintélyét ezeken a területeken is elismerjük. Csak ily módon ismerhetjük fel hatékonyan azt, hogy ezeknek a rendelkezéseknek nem magukban van céljuk és értékük (nem öncélúak!) és nem követhetnek öncélú módon valamiféle önmagukból adódó törvényszerűséget, hanem isteni megalapozásuk és indoklásuk alapján és isteni rendeltetésüknek megfelelően kell alakulniuk, hogy szüntelenül isteni rendeltetésüknek megfelelően újulhassanak meg. Ennek következtében a Bibliának mint Isten Igéjének tekintélye minden metafizika („Ordnungsmetaphysik”) így minden állam- és nép metafizika krízisét jelenti. Nem is az állam- és a nép theológiájáról van szó, tehát nem arról, hogy ezek lényegszemléletét theologiai alapon dicsfényvel övezzük, hanem igenis: arról az engedelmségi követelményről van szó, amely mindenkor konkrét módon akar kicsendülni a parancsolat hirdetéséből és az evangéliom üzenetéből.

Ha már ezeknek a „rendeknek” titkáról, azaz eredeti lényegéről van szó, akkor azt kell hangsúlyoznunk, hogy azok lényege mint isteni rendelések és ajándékoké: jó, üdvös és hasznos, az életet és az embert oltalmazó (védelmező). Bűnös eltorzulásuk és elferdülésük akcidentális, járulékos valami. Az állam, illetve a politikai uralom eredete sem a rossz, hanem az isteni rendelés (ordinantia). Ha benne de facto a rossz hatalmaskodik el, akkor az tulajdonképpen az isteni jó adományokkal való visszaélés ered-

ménye. Minthogy azonban ezek az ajándékok egyúttal mindig emberi feladatokat is jelentenek, mindenkor be is vannak szennyezve a bűn által s ennek következtében törekenyek, esendők, fonákok, sőt adott esetben ellenkezőjükre is torzulnak. Éppen ezért kell a mi bűnös kezeinkben mindújra megszendelődniök az ige és a könyörgés által, hogy Isten kijelentett akaratának megfelelően alakuljanak.

A Biblia bizonyóságot tesz nekünk arról, hogy elenyészhetetlen reménység érvényes minden emberre és az egész világra nézve, mert fölöttük nem valami ismeretlen sors vagy névtelen gondviselés uralkodik, hanem az Úr Jézus Krisztus, akinek adatott minden hatalom s aki az ő szabad kegyelme szerint szüntelenül tevékenykedik, munkálkodik azon, hogy gyülekezetében Igéje és Szentlelke által magát és akaratát az egyháznak kijelentse s az egyház által a világnak is tudtul adja. Ezt pedig az egyház a Biblia prófétai és apostoli bizonyosságának mindig új hirdetésével végzi. „A gyülekezet feladata és küldetése megmondani a világnak, hogy a világ számára sem lehetséges Istennek más kijelentett és szigorú értelemben autoratív szava, nem lehetséges más abszolúte kötelező formája az isteni kormányzásnak a Szentírásón kívül.”⁸ (Barth Károly).

Még egy utolsó szót ebben az összefüggésben. A Szentírásnak van a legfőbb tekintélye szociális és politikai dolgokban, mert az tárja fel a teremtő, kiengesztelő és megváltó Isten parancsolatát mint az emberi cselekvésnek ezeken az életterületeken is érvényes isteni mértékét, mérővesszejét. A Biblia nemcsak tanúsítja, hanem valósággal és konkrét módon fel is tárja ezt a parancsolatot. „A Biblia nemcsak tanítás ad, és nemcsak tájékoztat minket Isten parancsa felől, hanem tanúsítja és közvetíti számunkra annak kijelentését. Nemcsak azt mondja meg nekünk, hogy Isten parancsol és hogyan parancsol, hanem azt is, hogy mit követel tőlünk. A Biblia hangja, az általa tanúsított ige és parancsolat szava az az isteni titok, az az isteni zsinórmérték, az az isteni ítélet (urteil), amellyel pillanatról pillanatra döntéseinkben, minden tettünkben vagy a tetteről való tartózkodásunkban dolgozunk van.”⁹ Ebben a konkrét értelemben adatik nekünk a Bibliában a jónak a kijelentése. (V.ö.: Mik 6,8: Megjelentette néked, óh ember, mi legyen a jó és mit kíván az Úr tetőled! Csak azt, hogy igazságot cselekedjél, szeressed az irgalmasságot és, hogy alázatosan jársz a te Isteneddel.) Isten parancs-kiadása a Biblia bizonyosságtétele által történik. Természetesen nem valamiféle kiragadott és magukban szemlélt textusoknak van meg a döntő és valóságos jelentőségük, mert a döntő jelentőség a kijelentést, a krisztusi üzenet egészét az egész Krisztus-bizonyóságot illeti meg. De ennek az üzenetnek összefüggésében a Bibliának hol ezek, hol meg amazok a szövegei, fejezetei és versei válhatnak különösen akutálissá és jelentőssé. Elvileg nincs a Bibliának olyan része vagy szakasza, amelyik ne állana az alatt az ígéret alatt, hogy mindújra és pedig egész újonnan és eseményszerűen ennek az üzenetnek a hordozójává válik, beleértve a konkrét szociális etikai konzekvenciákat is. Ha nem így gondolkodnánk és cselekednénk, akkor nem vetnők magunkat a Biblia tekintélye alá, hanem fölibe helyeznénk.

⁸ BARTH, Karl: Die Autoritat und Bedeutung der Bibel, in DERS.: *Die Schrift und die Kirche*, Zollikon – Zürich, Evangelischer Verlag, 1947, 8.

⁹ BARTH, Karl: *Die Kirchliche Dogmatik*, II/2., *Die Lehre von Gott*, Zollikon – Zürich, Evangelischer Verlag, 1948, 786.

Természetjog?

Ha komolyan vesszük a Szentírásnak mint az Isten Igéjéről való autoritativ bizonyosságának egyedülvaló, kizárólagos tekintélyét, akkor ebből az következik, hogy minden fajta természeti teológiát s így az ú.n. természetjogot is kritikailag ki kell rekesztenünk, illetve zárójelbe kell tennünk. A természetjognak a jog alapjaként és normájaként való elismerése óhatatlanul egy másik kijelentés-forrásnak – t.i. a természet, az ész, az emberi igazság-tudat és igazság-érzet stb. – isteni kijelentéseként való elismerését vonná maga után. Ha pedig a jónak és az igazságosnak a kijelentése Isten Jézus Krisztus által a Szentlélekben adott kijelentéséhez tartozik, akkor az ember nem tudhatja magától és nem mondhatja meg magának a végérvényes és végső bizonyossággal, hogy mi a jó és mi az igazságos. Éppen az ú.n. természetjog sokfélesége mutatja, mennyire hiányzik itt az állítólagos biztosság és határozottság.

Persze, hogy van olyasmi, amit „természetjognak” neveznek. Van mint jogtörténeti tény és mint fenomén, mint tagadhatatlan s úgy látszik: elkerülhetetlen tény az emberiség történetében. Hozzá tartozik az emberi együttéléshez, hogy az ember eszmélkedik a jog lényegéről, alapjáról és helyességéről, egyszóval a jog végső elveiről, igyekszik azt valamiképpen önmagából, a maga szociális közösségi létéből megmagyarázni, sőt kénytelen az igazságosság elveit és normáit, vagyis azt, hogy mi a helyes és méltányos, valamiképpen indokolni, megállapítani és alkalmazni. Tehát valami természetjog-féleség, mint jogontológia jogmetafizika, vagy mint általános jogtan, úgyszólván belső szükségzerűséggel termelődik ki és gyakoroltatik. Mint Barth Károly mondja: a politikai közösségnek mint ilyennek – a centruma: vagyis a keresztyén gyülekezet részéről világosságot még nem, vagy már nem nyerő politikai közösségnek – kétségtelenül nincs más választása mint az, hogy gondolkozását így, vagy úgy ez az állítólagos természetjog, vagyis ennek mindenkori koncepciója határozza meg.¹⁰ De ennek a jelenségnek tényleges felismerése éppenséggel nem jelentheti legfőbb norma és végső tekintélyként való elismerését a gyülekezet részéről, amely az Ige egyháza. A természetjog ilyen elismerése következtében az embert tennénk meg minden dolgok mértékévé, esztét és természetét abszolutizálnók, ahelyett hogy egész relativitásában és menthetetlenségében Isten színe elé állítanók. A természetjog efféle elismerése azt jelentené, hogy az embert ehhez a világhoz, ehhez az aiónhoz, és a bukott természethez láncoljuk, illetve önmagára hagyjuk, s a bizonytalanságnak és a maga spekulációinak szolgáltatjuk ki, ahelyett, hogy teremtményi mivoltában, az Isten képére való teremtettsége felől és Jézus Krisztusban leendő újjáteremtése felől nézve értelmeznők s ebben a feszültségben – a teremtés és újjáteremtés közti bűnös állapotában – a teremtő és megváltó Isten parancsolata alá állítanók. A természetjoghoz, még pedig ennek minden változatához szükségképpen hozzátartozik egy bizonyos emberértelmezés, egy úgyszólván zárt antropológia, amely azonban nem biblikus, hanem spekulatív jellegű. A természetjog-tanok általános spekulatív, filozófiai, racionalisztikus

¹⁰ BARTH, Karl: *Christengemeinde und Bürgergemeinde*, Zollikon – Zürich, Evangelischer Verlag, 1948, 27.

jellegűek, Krisztustalanok. Akkor is, amikor biblikusak, vagy keresztyének akarnak lenni, egyoldalúan egy elvont teremteshit, vagy teremtesgondolat alapján tájékozódnak, a Krisztus megváltó tetteivel és az eschatológiával való belső, szükségszerű vonatkozás nélkül. A természetjog az embert és világot elvontan az ú.n. teremtesi rendek alapján nézi, minek folytán eszének és természetének olyan önmagában álló dicsőséget (Selbherrlichkeit) tulajdonít, melyet azután már nem lehet hitelre méltóan a Krisztus uralmi területe alá vonni, s az Ő parancsolatának szabályozó mértéke alá állítani. Csak ha az emberi közösség rendjeit a Biblia alapján eleve az Isten szövetségi kegyelmében fundáltknak, tehát Krisztusban, Őáltala és Őréa nézv rendeltettek és fennállóknak fogjuk fel, akkor lehet felismerni és elismerni, hogy mennyire szükségképpen a bibliai Ige szerint, vagyis Isten Krisztusban kijelentett akaratának üdvös ígérete és szigorú engedelmisségi követelménye szerint való elvi tájékozódásunk és gyakorlati igazodásunk.

Az ú.n. általános jogtudat, amire a természetjog hívei utalni és hivatkozni szoktak, épúgy mint a lelkiismeret, amivel ama jogtudat a legszorosabb kapcsolatban van, valóban általános jelenségei és szimptomái az emberi létnek, azaz az ember Isten előtti kikerülhetetlen felelősségének. De önmagukban ennél több nem lehetnek. S amiképpen a lelkiismeret, ha magára marad, tévútra vezethet és szava csak mint Isten kijelentett Igéjével való együtt tudás (Mitwissen) lehet biztos, épúgy az ú.n. általános jogtudat is rászorul a Szentírás világos útmutatására és zsinórmértékére, hogy valóban megbízható legyen. Ezért a Bibliából nem igazolható és nem is építhető fel semmiféle természetjogi rendszer. Nem támaszkodhatik ilyen rendszer Róm 2,14 k. verseire sem, mert annak az egész bizonyításnak, melynek összefüggésében ez a hely áll, éppen az a csattanója, hogy az ember menthetetlenül áll Isten színe előtt. (Kálvin: Finis legis naturalis est, ut reddatur homo inexcusabilis. Inst. II. 2,22.) Hogy a végső tekintély éppen nem ezt az ú.n. szívbeírt törvényt illeti meg, hanem Istennek a Bibliában tanúsított Igéjét, azaz az apostoli bizonyítást, azt mutatja a mindjárt rákövetkező vers (Róm 2,16), mely szerint minden ember Jézus Krisztusnak az apostol által hirdetett evangéliuma szerint fog megítéltetni. Ha pedig a végítélet ennek alapján történik majd, hogyan jöhetne tekintetbe legfőbb norma, végső alap, szabály és zsinórmérték gyanánt más egyéb, mint éppen az evangélium, amely a törvényt is magába foglalja?

Ugyanezt a tényállást találjuk azon a másik helyen (Csel 10,35 k.), ahol Péter apostol azt a bizonyítást követően, hogy „minden nemzetben kedves Isten előtt aki Őt féli és igazságot cselekszik”, rögtön rámutat az evangéliumra és Jézus Krisztus mindenekfeletti uraságára. Tehát az istenfélelmet és az igazságosságot közvetlenül a Krisztus evangéliuma uralma alá állítja. Ugyanígy áll a dolog Mt 7,12-vel, ahol az „aranyszabály” tartalmilag a törvénnyel és a prófétákkal van azonosítva s éppen az az alapja és indoklása. Ugyanez az indoklás tér vissza azután Mt 22,40-ben, az Isten-szeretet és a felebaráti szeretet parancsolatjával kapcsolatban. Ez az indoklás és ez az összefüggés mutatja, hogy ez a parancsolat mennyire a Szentírásban tanúsított isteni kijelentéshez tartozik, hogy azután ugyanez az Írás minden emberi cselekvés egyetemes érvényű normájának és krízisének s minden igazságosság célpontjának,

első és végső kritériumának tanúsítsa ezt a parancsolatot. Ez a parancsolat nem azonosítható és nem keverhető össze a „természetjoggal”, hanem ennek mindenkori (elméleti és gyakorlati) bizonytalansága fölött a biztos, határozott isteni tekintély hatalmával és áldásával uralkodik.¹¹

A keresztyén szociális etikának nem lehet természetjogi alapvetése és szabályozása, hanem csak bibliai-krisztológiai. Arról lehet szó, hogy Krisztus egyháza a századok folyamán kezdettől fogva elkeverte az Ige tanítását különböző természetjogi és filozófiai eszmékkel (stoicizmus, aristotelizmus, a fölvilágosodás racionalizmusa etc.) azt hívén, hogy a Szentírás nem ad elegendő tartalmi anyagot a szociális-etikai problémák megoldására és szabályozására. Vagy pedig azt vélte, hogy maga a Szentírás is megkívánja az ilyen természetjogi felfogás kiépítését. Azonban éppen most olyan korban élünk, amikor egész újonnan kell felismernünk, ennek a felemás állapotnak tarthatatlanságát s ahelyett, hogy a „természetjog örök visszatérését” a végső norma megújulásának tekintenők s az orvlást ettől várnók, még a reformátoroknál radikálisabban kell elutasítanunk minden természeti teológiával együtt a természetjog minden fajtáját is, odaszentelve magunkat az Ó- és Újtestamentumi teljes Szentírás ide vonatkozó üzenetének a feldolgozására. Tehát csak arról lehet szó, hogy minden eddiginél odaadóbban tanulmányozzuk, mit mond az Írás a tulajdon, a föld, a pénz, a jog, az igazságosság, az állam stb. kérdéseiről. Isten újonnan akarja megbizonyítani Igéje egyedüli igazságát és tekintélyét ezekben a kérdésekben is. Sok derék exegetikai bibliai tanulmány mutatja már a jó kezdeteket és ad ízelítőt belőle, hogy mennyi sok még itt a tanulni valónk. A mi tudatlanságunk lehet nagy ezen a téren, de nem az Isten Igéjének normativitása hiányos!

A reformáció egyházainak, amelyek a sola scriptura sacra elvét kezdettől fogva, legalább is elméletileg, oly üdvös szívósággal hangoztatták és képviselték, ma sajátosan új feladatukul kell tekinteniök az egyházak ökumenikus eszmecseréjében, hogy az Írás-elv új felismerését és érvényesítését kiterjesszék a természetjogi gondolkozással szemben, s a reformátoroknál is következesebbek legyenek ezen a téren. Ugyanakkor ezt nem elvont elvi következetesség érdekében és formájában kell üzniök, hanem egyúttal vállalniok kell a példamutatást az Írás konkrét szociális és politikai üzenetének kidolgozásában. Mert nem valami elvont és merev biblicizmusról vagy scripturizmusról van szó, hanem az isteni kijelentés egészének konfrontálásáról legégetőbb mai szociális és politikai kérdéseinkkel. Ebben a konfrontációban egész újonnan és gazdagon bontakozhatik ki előttünk a Szentírás páratlan és feltétlen tartalmi tekintélye minden természetjogi (vagy jogpozitivistá!) megoldás-keresés fölött. S ha – mint mondják – mindnyájan született természetjogászok vagyunk, akkor önmagunk ellen is szüntelenül meg kell vívunk ezt a küzdelmet, hogy a jog és szociális igazság dolgában mindinkább és mind teljesebben a Biblia határozza meg gondolkozásunkat, tanításunkat és életünket.

¹¹ Vö. LEENHARDT, FRANZ-J.: *Le Chrétien doit-il servir l'Etat? Essai sur la théologie politique du Nouveau Testament*, Paris – Genève, Je Sers – Editions Labor, 1940.

Milyen szerepet játszanak a világi tudományok Isten akarata megismerésében?

A „világi” tudomány jó és hasznos segítő-szolgálatot tehet a szociális és politikai valóság feltárásában és elemzésében (bizonyos képződmények és fejlődések történeti megértésében stb. Elvégre itt e világi „rendekről” van szó – jóllehet alapjuk, céljuk és végső normájuk transzcendens, azaz theologiai-krisztológiai jellegű –) s a bibliai Ige konkrét üzenetének tolmácsolásához és alkalmazásához szükségünk van a társadalmi és politikai valóság minél átfogóbb ismeretére.

(A Biblia nem társadalomtudományi vagy politikai kézikönyv. A theologianak nem feladata az, hogy részletesen kifejtett társadalom- és államtant adjon. Ez a jog-, állam- és társadalomtudomány feladata. Ezeknek a tudományoknak pedig a maguk tudományos határai között az emberi ész és tapasztalat világosságánál kell kutatniuk az igazságot és valóságot. Isten kegyelme és türelme alatt [sinnvoll] értelmes funkciót tölthetnek be, mert Isten ígérete és parancsolata a kultúra egész munkájára kiterjed. A tudományos tájékozottság kívánatos és szükséges is. Teljes elménkből [dianoia, mens] is szeretnünk kell Istent, tehát az értelemmel művelt tudományban is jártasnak kell lennünk, amikor Isten akaratát keressük azokra a területekre nézve, amelyeken ezek a tudományok – a maguk módján – bizonyos tájékozódást nyújtanak, minket bizonyos mértékig eligazítanak.) Krisztusban minden a miénk, tehát a világi tudományok részigazságai, vagy igazságmozzanatai is, melyeket az Isten akarata iránti engedelmességet keresve a keresztyén lelkiismeret szabadságával gyümölcsöztethetünk, ha olyan igazságokat képviselnek, amelyek Isten Igéje fényében, ennek kritikája és korrektúrája alatt helytállóknak bizonyulnak.

(Ki tagadhatná, vagy ki tudná pontosan megállapítani és megmondani, mennyit és mi mindent köszönhet a világi tudomány, a szociológia és a politika is a Bibliának [s a Biblia által többé-kevésbé inspirált „keresztyén kultúra” légkörének is]? A szociális gondolatok, a politikai és jogeszmék történetének alapos vizsgálatával mindenesetre meg lehetne mutatni, mennyire ennek¹² az anyának legitim vagy illegitim gyermekeivel van dolgunk ezekben. Sokszor ott is megvan szinte földalatti módon a kapcsolat a bibliai kijelentés igazságával, ahol azt a legkevésbé várjuk. Sőt Isten ott is felragyogtathatja az Ő igazsága napját, ahol nem csak hogy nem várja, hanem egyenesen tagadja ezt az ember. Ő mindenünnen előhozhatja a maga igazságának és igazságosságának tanúit.

Nem lehetséges nyugodt, statikus szintézis az úgynevezett észigazságok, vagy tudományos igazságok és hitigazságok között, mert ezek viszonyát mindig dinamikusnak, dialektikusnak és fölöttébb kritikusnak kell felfognunk. De ha a megigazulástant [a hit által való megigazulás elvét] az ismeretelméletre is alkalmazzuk – amint hogy alkalmaznunk kell –, akkor józan bibliai realizmussal és várakozásteli éberséggel szabad kísérnünk mindazoknak a tudományoknak utját, melyek az emberi együttélés

¹² A gépiratban a mondat kihúzva, széljegyzetben nehezen olvashatóan a következő javítás: „ennek a forrásnak egységes továbbágódásával, vagy pedig elvilágiasított [???-val – itt az utolsó szó olvashatatlan. Dienes Dénes olvasata szerint: elvek/elemek másolásával] van dolgunk. (*A szerk.*)

kérdésivel, a polis, a jog, a kultúra, a társadalom és gazdaság problémáival foglalkoznak. Az egyháznak és teológiájának óvakodnia kell minden klerikalizmustól, tehát a tudomány klerikalizálásától is.)

(Azonban) a Biblia gyökerestül átminősíti, új összefüggésekbe és távlatokba állítja a tudomány által tisztázott reális tényeket, vagy posztulált eszméket, célkitűzéseket és normákat is. Így a világi tudományok egész fogalom-, eszme- és gondolatrendszere átminősül. Sőt már a pusztá diagnózisnál is mindenütt és lépten-nyomon szükségünk van a Szentírásban hangzó Ige világosságára és kritikájára. S nemcsak valószínű, hanem bizonyos, hogy a tudomány részgazságai az Ige fényében kapják meg megillető helyüket: valódi jelentőségüket és helyes összefüggéseiket. Ily módon korrigálódnak torzulásaik, tévedéseik és túlzásaik, oldódnak ki „rövidzárataik”, ez viszi tovább, hajtja előre és tereli helyes irányba igazságmozzanataikat. A Biblia Igéje a maga kérdéseivel és feleleteivel mindig új horizontot akar feltárni: előre akar mutatni, próféta útmutatás akar lenni – a „leghaladóbb” tudományokhoz és irányzatokhoz képest is, amelyek egyébként a Biblia fényében sokképen nagyon is maradiak és retrográdoknak bizonyulhatnak.

(A Biblia eme kritikai funkciójának tudatában persze az egyháznak méginkább felelősséget kell hordoznia a „világi” tudományok ügye iránt is. Ennek a funkciónak valóban és állandóan szóhoz kell jutnia az egyház tanításában, mégpedig nem szűkkeblű-apologetikus módon, hanem nyílt párbeszéd formájában. Mert különben Jézusnak az írástudókhoz intézett szigorú fenyegetése ebben a vonatkozásban is fölöttebb aktuálisává válik az egyházra nézve: Lk 11,52! Vajjon nem folyhatnék nagyon termékeny és tárgyilagos párbeszéd teológusok és szociológusok, politikusok között? Nem származhatnék mindkét részre sok haszon a kölcsönösen felvetett kérdésekből? Vajjon folyik-e valóban és helyesen folyik-e ez a párbeszéd a theologia és világi tudomány között a Jézus Krisztus egyházában?)

Nagyon fontos ez a theológiára, vagyis az egyház mindenkori öneszmelkedésére nézve is. Mert a kor égető problémáit – egy korszak embereinek valóságos nyomorúságait és szükségait – ezek a tudományok kutathatják végig, dolgozhatják fel és fogalmazhatják meg tudományosan s e kutatás eredményei – a Biblia fényében átminősülve – új megoldások, új feleletek keresésére sarkalhatják a theológiát. Egyébként az egyház tanítása tradicionalista módon megmerevedhetnek s a tegnapi és tegnapelőtti feleleteket ismételtetné (reprisztinálná), ahelyett hogy egész újonnan az aktuális valóságos nyomorúságokra keresné a friss, ma parancsolt feleletet a Bibliában. Különb a régi kérdésfelvetések eltakarhatnák a szeme elől az aktuális valóságos nyomorúság célbavételét. A tegnapi bibliai feleletek „időtlen igazságokká” vizenyősödhetnek. Így gazdaságtörténet, jog- és alkotmánytörténet, a társadalom-, a kulturatörténet, a szociológia stb. segítségünkre lehetnek abban, hogy pl. a mai helyzetet (az ipari fordalmat stb.) jobban megértsük s az adott esetben maradi egyházi tant korrigáljuk, azaz a Biblia magyarázásának és alkalmazásának horizontját ezekre az új, modern problémákra is kiterjesszük. Így a világi tudomány közvetve Isten konkrét, aktuális akarátának keresésére ösztönözheti az egyház öneszmelkedését – de a saját tárgyszerű-

sége körében, hogy t.i. éppen a Bibliában keresse az igazságot, melyet ma akutálisan vagyis a tegnap hallottaknál mélyebben és átfogóbban kell meghallania és hirdetnie. A bibliai Igének a világi tudományok igazságaihoz és megállapításához való viszonyulását mindig konkrét eseményként kell felfognunk. Ebben a konkrét konfrontációban tulajdonképpen a mindenkori ember és az ő igazsága szembesül a bibliai igazsággal: Istennel a Jézus Krisztusban s az Ő akaratával, aki az embert megítéli és kegyelembe veszi, megigazítja és megszenteli.

Természetesen: ha a tudomány önmagát abszolutizálni akarná, a theologia pedig a tudományok megállapításait a bölcsesség kövének akarná tartani s igazságukat abszolútnak venné, akkor persze mindketten azonnal 1Kor 3,19 ítélete alá esnénk: „E világ bölcsessége bolondság az Isten előtt.” De van-e egyáltalában tudományos megállapítás, amelyiknél – legalábbis fenyegető lehetőségként – ne kellene ezt tekintetbe venni? Isten Igéje nem ellensége az emberi észnek; csak amennyiben ez önmagát abszolút mértéknek tenné meg s el akarna zárkózni Krisztus: az Igazság elől. Erre azonban a bűneset óta mindég hajlamos. Ezért lehetetlen számunkra az észben, a tudományban való hit. Nem ezekben hiszünk, hanem Jézus Krisztusban. De Jézus Krisztusért keresztyén szabadsággal Isten ajándékainak tekintjük az észet és a tudományt is. Isten ezeket is az ajándékért: Jézus Krisztusért adja gyermekeinek, úgyhogy Őérette – Isten félelmében s az Ő dicsőségére – javunkra válnak. Ezért valljuk, hogy a Szentírásnak mint Isten Igéjének abszolút tekintélye és normativitása a tudományokkal szemben is állandóan aktuális és érvényes marad.

Sajnos az is előfordulhat, hogy a tudomány gazdasági önzésből vagy politikai érdekből valamilyen emberi mítosz igazsága alá kerül¹³ és guzba kötődik¹⁴ vagy egy világnézet szolgátságába jut.¹⁵ Ilyen kor(okban és esetekben) új erővel bebizonyosodik, hogy Isten szabad Igéje az igazságként csendül ki a Bibliából a Lélek bizonyágtétele által s a világi tudományt is visszahívja és megszabadítja az igazság szabad kutatására. A Biblia tekintélye felszabadító hatalom, mert Isten Igéjének tekintélyével bír. S ez a tekintély a végső garanciája a tudományos kutatás valódi tárgyszerűségének, tehát szabadságának is.

II. Az egyház tekintélye és a Szentlélek bizonyágtétele¹⁶

Amikor a Bibliának mint Isten Igéjének feltétel nélküli tekintélyét felismerik, és bizonyágot tesznek róla, akkor az egyház tekintélye – azaz a tanításának, a dogmáinak, a hitvallásainak és magatartásának – a Szentírás tekintélyéhez viszonyítva csak

¹³ Kéziratoss javítás, a gépiratban eredetileg: vonják. (A szerk.)

¹⁴ Kéziratoss javítás, a gépiratban eredetileg: kötik. (A szerk.)

¹⁵ Kéziratoss javítás, a gépiratban eredetileg: vetik. (A szerk.)

¹⁶ A szöveg II. fejezete a magyar kéziratból és gépiratból egyaránt hiányzik, azonban a Nagy Barna által készített, már hivatkozott német fordításban megtalálható. Ennek alapján Gaál Izabella fordításának felhasználásával közöljük a II. fejezetet, melynek eredeti német gépiratát hasonlóképpen a tanulmány végén szintén közöljük. (A szerk.)

alapvetően relatív és korlátozott, éppenséggel a Biblia által meghatározott és annak alávetett tekintély lehet. Az egyház annyiban Jézus Krisztus egyháza, amennyiben szolgálata révén a Bibliának ezt a feltétel nélküli tekintélyét elismeri és (elméletben és gyakorlatban is) kifejezésre juttatja. Az egyháznak csak akkor lehet valóságos és tiszteletreméltó tekintélye, ha engedelmeskedik Isten igéje feltétel nélküli tekintélyének. A bibliai Ige – a Jelenések könyvében levő szem- és fültanúk bizonyágtétele és a Szentlélek hatalma szerint – Isten saját Igéje, azonban az egyház szava további tanúk szava, melyet az első tanúk szavaira alapoznak. Az tehát az isteni bíróság, ez viszont az emberi bizonyágtételé.

Ezt a tekintélyek közti szigorú viszonyt nem szabad felcserélni vagy nivellálni. Semmilyen egyházi hagyományt (tanítás, a dogmák, a hitvallások) sem szabad a Szentírás tekintélyével egyenrangúként kezelni vagy azzal azonosítani vagy a kinyilatkoztatások forrásaként kezelni. Minden hagyomány csak a Szentírás alapján és annak értelmében bizonyulhat az isteni kinyilatkoztatásról tett helyes vagy helytelen emberi bizonyágtételnek. Nagyon örömteli, amikor a jelenben az egyház jelentőségének a Szentírás alapján történő felismerése növekszik. Egyidejűleg azonban felmerül a kísértés, hogy az egyház (illetve az egyházi hivatal) jelentőségét a Szentírással szemben és a Szentírás hátrányára túldimenzionálják. Ettől óvakodni kell.

Bizonyos értelemben természetesen az a tézis is igaz és elfogadható, hogy egyház nélkül nincs Biblia. Ez azonban semmi esetre sem úgy értendő, mintha a Biblia tekintélye az egyháztól függne, vagy azzal egyenrangú lenne. Sokkal inkább arról van szó, hogy a Biblia mint Isten Igéje soha nincs a gyülekezet nélkül, mert az egyház Ura Igéjének, melyet Ő az első tanúk bizonyágtétele által mond ki, egyházalapító, egyházmegtartó és egyházújító ereje van, és mert Ő a hívők kiválasztott seregét éppen a Bibliában lévő Igéje és az azzal együttműködő Lélek által gyűjti össze és vezeti. Mivel Jézus Krisztus, az Úr, nem magában és magáért, hanem az Ővéiben és az Ővéiért van, mert Ő mint Immánuel nem a teste nélkül, hanem a testében él, és mivel Ő az igéje által egy hitben halló, engedelmes népet hív magával életközösségre – ezért nincs Biblia egyház nélkül, a hívők közössége nélkül, a szentek közössége nélkül.

Isten Igéje megteremtődik az üdválasztás szabadságában és egy gyülekezet elhívásában. Az egyház feje a testét a hitben engedelmesekből építi fel. Ezért van egy közösség, amelyik tud arról, és valóban tudja, hogy Krisztus a gyülekezet feje és tud az uralmáról, mert igéje és lelke erejénél fogva ezt az urat elismerte és valóban ismeri, amennyiben Rá és az igéjére figyel. Ez a közösség tud a Szentírás isteni tekintélyéről, tanúbizonyágot tesz róla, és érvényesülni engedi egész életén és a tanításon át. Pontosan ez a feladata: az első tanúk, próféták és apostolok bizonyágtétele alapján, azaz a Szentírás alapján hirdesse Isten igéjét, az evangéliumot és mindent, amit Krisztus parancsolt minden népnek, az egész világnak, minden teremtménynek. A Biblia, mint Isten Igéje, nem a levegőben lebeg tekintélyes szavával és bizonyágtételével, hanem azt akarja, hogy mindig, mindenütt, minden ember számára hírül adják, tanítsák, magyarázzák és alkalmazzák. Így bizonyul az egyház léte és szolgálata által a Szentírás az egész világ számára Isten Igéjének.

Akkor van az egyháznak mint Isten Igéje által elhívott és az Ige szolgálatára küldött gyülekezetnek relatív, a Szentléleknek alárendelt, ám valóságos tekintélye, ha a dogma-, hitvallástanaiban és nagy tanítók tanításaiban, valamint a hit mindenkori hirdetésében valóban a Bibliából mint Isten Igéjéből merít, és amennyiben a Szentírás értelmében és szabálya szerint tanít és minden igei szolgálatot a szerint végez. Csak a gyülekezet tagjaiként az egyház közösségében és a „*communio sanctorum*”-ban van ígéret és remény az Ige helyes hallására. Nem mi vagyunk az elsők, akik Isten Igéjét a Szentírásból halljuk és hirdetjük, magyarázzuk és alkalmazzuk. Sok generáció tette ezt évszázadokon keresztül. Ha ma is figyelni akarunk a Biblia üzenetére, és engedelmeskedni akarunk neki, akkor engedelmesen bele kell nyugodnunk abba a helybe, amit nekünk az egyház Ura kijelölt. Az egyház dogmaiban és hitvallásaiban és nagy tanítóinak tanításában fel kell ismernünk a Szentírás megbecsülendő egyházi kommentárját, melyet nem szabad figyelmen kívül hagynunk.

A hitvallások és egyáltalán az egyház tanításának a tekintélyét természetesen az határozza meg, hogy valóban kifejezésre juttatja-e, és ha igen, mennyiben, Istennek a Szentírásban tett kinyilatkoztatásait. Amennyiben ezt megteszi, akkor tiszteletre méltó. Amennyiben nem ezt teszi, a Biblia alapján kritikára és javításra szorul. Alapvetően azonban ragaszkodni kell ahhoz, hogy az egyház tanításában éppen azt kell keresni és vizsgálni, hogy az egyház mint Isten kinyilatkoztatása a Szentírásban mit hallott eddig és hogyan értette. Így emlékeztet bennünket a messzeségre és mélységre, melyben a kinyilatkoztatást annak méltóságában, gazdagságában és titokzatos bőségében hallani, elfogadni és engedelmesen követni akarja. Ily módon megszabadíthat bennünket a szubjektivitásunktól és más korlátaink szűk horizontjától azért, hogy Krisztus bőségére figyeljünk.

Mint gyülekezeti tagok az egyház közösségében is halljuk és kapjuk a bibliai Ige utasítását szociális és politikai tekintetben is. Tehát hálásan hagyjuk magunkat az által tanítani, amit az „*atyák*” hallottak, és ahogyan tanítottak. Ez a tisztelet megilleti az egyház tanítását és hitvallását, mivel az egyház Isten Igéjéről szerzett összesűrített tapasztalata és az Isten Igéjének valóságáról és igazságáról ünnepélyesen megerősített konszenzusa ebben visszatükröződik. Az egyház múltbeli tanítása és magatartása adhatnak nekünk ezen a területen lényeges, a Bibliából merített belátásokat és szempontokat, megóvhat bennünket ezekben a kérdésekben a tévtanításoktól, tévedésektől, félreértésektől, önkényes magyarázatoktól és a Bibliával való mindenféle visszaéléstől stb.

Az egyház tekintélyének nem szabad akadályoznia bennünket, hanem ellenkezőleg, ahhoz akar bennünket hozzásegíteni, és arra akar kötelezni, hogy a Biblia üzenetét „*hic et nunc*”, a mindenkori jelenben újból meghalljuk, magyarázzuk és alkalmazzuk. Az egyház helyes, tekintélyes tanítása nem önmagához akar bennünket láncolni, hanem ellenkezőleg: Istennek Jézus Krisztus által kijelentett és a Szentírásban igazolt Igéjéhez. Ez az Ige az uralkodó és szabályozó tekintély (*norma normans*), az egyház szava csak szolgáló és szabályozott tekintély (*norma normata*). Ez az uralkodó tekintély dönt mindig arról, hogy az őt szolgáló tekintély itt és most ezt a funkciót

betöltheti-e, és ha igen, milyen mértékben szorul korrigálásra, kiegészítésre és további konkrétabb kibontásra. Igen, adott esetben az egyház tanításának a Biblia alapján történő ilyen új megfogalmazására szükség lehet, ami a régihez és klasszikushoz viszonyítva egészen mást mond. Az „atyák” és hitvallások ottani és akkori engedelmissége legyen a mi konkrét, aktuális engedelmisségünk paradigmája Isten Igéjével szemben. A mi engedelmisségünk remélhetőleg sosem fogja nélkülözni az Ő engedelmisségével való egyetértést és az azzal való hasonlóságot. Azonban ez az egyetértés és analógia csak az új, itt és most megkövetelt konkrét engedelmisségünkben juthat kifejezésre. Éppen a református hitvallásos iratok – amelyek eleve és alapvetően Isten Igéjének rendelik alá magukat, és bennünket egyedül a Bibliához akarnak kötni (lásd például a Második Helvét Hitvallás előszavát) – helyes önértelmezése óv bennünket attól, hogy a tanításukat egyházatlanul fogjuk fel, és abból úgyszólván barikádöt emeljünk, amely bennünket akadályozhatna abban, hogy a helyes utat megtaláljuk Isten Igéjéhez, amely hozzánk akar szólni itt és most a Bibliából a Szentlélek ereje által.

Az Isten Igéje szerint reformált egyház hitvallásos iratainak mindig is elmaradhatatlan alkotórésze volt legalább egy fejezet, ami a világi felsőbbbségről, vagy (ahogyan azt a Frankfurti hitvallás nevezi) a „ministerium politicom”-ról, a politikai szolgálatról szól, mint ahogy a „politica administratio”-ról szóló fejezet Kálvin *Institutiójának* egy integráns része. Többé-kevésbé így van ez a többi keresztyén felekezetnél is. Az egyház elismerte és mintegy állandó és elidegeníthetetlen kötelességének tekintette, hogy az Isteni kinyilatkoztatások igazságáról, azaz Isten kinyilvánított akarataról, mely ezeket a területeket is felöleli, a szociális és politikai élet vonatkozásában Isten Igéje alapján tanítson és hitvallást tegyen. – Különösen Kálvin volt az, aki felejtethetetlenül hangsúlyozta, hogy a hit komolysága és tisztasága (*fidei sinceritas*) nem maradhat fenn, hanem elromlik és tönkremegy, ha egyrészt azokkal szemben, akik társadalmi és politikai rendet megvetik, másrészt ezek ellenfeleivel szemben, akik ezt a rendet abszolutizálni akarják, Isten jócselekedete, amit Ő ebben a rendben nekünk akar nyújtani, és a felelősség, amelyet Őelőtte mi viselünk ezért a rendért, nem mutatható fel és nem igazolható. Anélkül a hitvallásunk hiányos lenne, az istentiszteletünk meg lenne csonkítva. – Vajon ezt a kettős polemikus perspektívát figyelmen kívül szabad-e hagyni? Mindkét magatartás megújult formában állandó kísértést jelent az egyház számára, hogy szociális és politikai ügyekben saját tekintélyét aláássa, eljártssza és feladja. Az egyháznak nem szabad ahhoz a csoporthoz vagy azoknak a vonalához csatlakoznia, amelyek a hatalmat egyszerűen csak jóváhagyni, tisztelni és dicsőíteni akarják, mert ezzel Isten Igéjének a tekintélyét megtagadnák, és elmulasztanák az evangélium kritikus üzenetének a hirdetését és a prófétai őrszerep végzését. Ugyanakkor nem szabad sem elméletben, sem pedig a gyakorlatban a szociális és politikai ügyekkel szemben közömbösnek lennie, nem szabad egy belső lelki vonalra visszahúzódnia, ahogyan azt vallásos individualizmusa tette és elvárta, mert ebben az esetben is elhanyagolná azt a hivatalt: Krisztus uralkodásának és Isten parancsolatainak ebben a vonatkozásban való hirdetését. Értsük jól: itt nem annyira egy elvi igényről vagy egy alapvető igényről van szó, hanem sokkal inkább a bibliai Ige konkrét üzenetének

átadásáról és képviseléről a mindenkori jelenben. Ezzel van összekötve az egyház tekintélye, egy valódi történet, egy reális esemény ezeken a területeken is. Az alapvető megfontolások és elmékedések csak arra szolgálhatnak, hogy az egyház figyelmét a konkrét felelősségre és feladatra világosan ráirányítsák. Az egyház tekintélye nem egy képzeletbeli tér, hanem csak egy konkrét történet és tett formájában tud megjelenni. A Szentlélek belső bizonyágtételéről szóló tanítást már röviden érintenünk kellett az általános bevezetőnkben. Ebben a tanításban az abszolút tekintély indoklásáról van szó, azaz az „autopistia”-ról, tehát a Szentírás önmagában megokolt hihetőségéről. A reformáció egyházai – mint ismeretes – az Írás elsődlegességének alapelvét („sola scriptura sacra”) ezzel a tanítással akarták megvédeni egyrészt a katolicizmussal, másrészt a rajongó szektákkal szemben. De az is ismeretes volt, hogy az, ami egy idősebb református teológusnak (Alstedius) az egész teológia alapjának számít (basis totius theologiae), azt egy „modern” teológus (Dr. Fr. Strauss) „a protestáns rendszer Achilles sarkának” nevezte. És az erről a tanításról szóló legújabb, igen értékes tanulmány szerzője „az egyik legnehezebben felfogható és kezelhető” tanításnak tartja.¹⁷

A reformáció egyházai ennek a tanításnak a kibontakozásával nem valamiféle valódi individualizmust, hanem Isten Igéjének abszolút tekintélyét és az egyház relatív tekintélyét akarták érvényre juttatni. Mégpedig a Szentírással szembeni engedelmesség révén. Ez a tanítás ugyanis magán a Biblián, annak tárgya és témája révén: az Istent kijelentés által Jézus Krisztusban kikerülhetetlen szükségszerűséggé válik. Mivel a Szentírásban valóban Isten kinyilatkoztatásáról van szó, Istent azonban – éppen az Ő kinyilatkoztatásában – csak Isten ismerheti fel: az Atya a Fiúban a Szentlélek által, ezért nem lehet szó a Szentlélek tekintélyének egyetlen más döntő megokolásáról és fejtegetéséről sem, hanem csak arról, amit a kegyelem szuverén aktusában csak a magát kijelentő Isten hajt végre, tehát Isten maga, aki ebben kegyelemben szól és magát kijelenti. Így volt ez mindig, így van és így is lesz mindig.

A „testimonium spiritus sancti internum” semmiképpen sem jelentheti a Szentlélek emberi szubjektivizmusnak történő kiszolgáltatását. Ellenkezőleg: felemeli a Bibliát – mégpedig alapvetően és gyakorlatilag, kezdettől fogva és véglegesen, minden pillanatban – minden emberi/egyházi és világi rendelkezési vágy fölé. Isten rendelkezik felettünk szuverén kegyelemben az Igéje és a Szentlélek által. Mivel a Szentírás valóban Isten Igéje, mivel a tárgya valóban Isten kinyilatkoztatása, és mivel ezt valóban bizonyítja, ezért kell, ennek így lennie.

A kinyilatkoztatás és annak felismerése mindig isteni adottság, amit ajándékba kapunk. Valóban nekünk adja, azonban úgy, ahogyan magát adja nekünk, mint Urunk és Istenünk, aki nem megy át a mi tulajdonunkba és rendelkezési jogunkba, hanem mi vagyunk azok, akik az Ő hatalmas erős kezébe hullunk, mivel Ő bennünket kegyelmesen megtalált, találkozott velünk és elért bennünket. Ő rendelkezik velünk. A titkait csak azok tudják megérteni, akiknek ez megadatik. (Vesd össze: Inst. I. 7,4. A Szentlélek kijelenti nekünk ezt az élő Urat a titokzatos, belső, elrejtett

¹⁷ PREISS, Théó: *Das innere zeugnis des Heiligen Geistes*, Zollikon – Zürich, Evangelischer Verlag, 1947, 9.

műve által, melyet sem önmegfigyeléssel, sem pedig valamilyen más pszichológiai vagy transzcendentális módszerrel nem lehet felfogni vagy kontrollálni.) A Szentlélek a Biblia betűit, a szavait és a szövegeit élő tanúsággá teszi, úgy hogy az élő Jézus Krisztus lép elénk, Isten Igéje emberi szavakban. Az apostolok számára nem volt másik út ahhoz, hogy Jézusban felismerjék Krisztust, Isten fiát, az Urat – hogyan létezne számunkra, akik hisszük az Ő bizonyágtételét, egy másik lehetőség, mint csak a Szentlélek általi?

A Szentlélek ténylegesen összeköt bennünket a Szentírással, a próféták és az apostolok bizonyágtételével. Nem máshol, hanem csak az első tanúk és a közeliük beiktatott tanúk bizonyágtétele által szól ma is hozzánk. Ez így van Krisztus rendelkezése szerint, a kinyilatkoztatás egyszerűsége és az ehhez kiválasztott és megbízott nem helyettesíthető tanúk miatt. Mert a Szentlélek nem önmagáról beszél, hanem abból merít, ami Krisztusé – ezt tanítja, erre emlékeztet és Őt dicsőíti. A Szentlélek azt akarja, hogy Jézust mint a megtestesült Krisztust ismerjük fel és valljuk meg az emberré lett Igét, amely „eph' hapax” jelent meg és végrehajtotta a kinyilatkoztatás és a megbékélés művét; amely a tanúkat a lelke által felhatalmazta azzal, hogy Őt hirdessék a világ végezetéig; amely ugyanazokat – a Szent Lelke ereje által kiküldte –, ahogyan Őt is kiküldte az Atya. „Ti a tanúim lesztek.” „Az aki benneteket hall, engem hall.”

A Szentlélek belső tanúságtétele nem belőlünk, nem a hitbéli tapasztalatinkból érhető meg és fogható fel, hanem Jézus Krisztusból, az Ő hatalmából – és ami ugyanaz – az általa véghez vitt gyógyításokból. Ezt szolgálja, ezt engedi felismerni, ennek érvényességét és igazságát pecsételi a szívünkbe és világosítja meg az elménkben. A jelenlévő Úr királysága ez által aktualizálódik minden egyes gyülekezeti tag számára és a gyülekezet fennállásának egész idejére. De az egész világ számára is, mivel és amennyiben a Szentlélek a világot a bűn, az igazságosság és ítélet szerint átalakítja és rendreutasítja amiatt, hogy nem abban az Úrban hisz, aki a megbékélés tettének végrehajtása után az Atya jobbán ül, miután „e világ fejedelmét” megítélte és legyőzte (Jn 16, 8-11).

Krisztus gyülekezete halad az egymást váltó századokon és korokon át újra eljövendő Úr felé annak az ígéretnek tudatában, miszerint a Szentlélek – az igazság lelke – vezeti a teljes igazságba. Ez az a Lélek, amely által a bibliai Ige mint „a Lélek és az élet Igéje” élön az egyházhoz és az egyház révén a világhoz szól. A Szentírás igazi magyarázója és alkalmazója egyedül a Szentlélek. Kinyilatkoztatja annak igazi értelmét, Ő teszi ténylegesen valósággá annak felismerését, hogy Krisztus Úr és Király, benne folytatódik Krisztus mint tanító tekintélye („exousia”), Ő ismeri fel és követi Krisztus akaratát és parancsolatait személyesen, valóságosan és hatékonyan.

Tehát nem csak „általánosságban”, hanem konkrétan is (egészen konkrét módon) a Szentlélek tanúsága által – úgy, ahogyan itt és most a Biblia taglalja – Isten Igéjének érvényt, felismerést és elismerést szerez. A Szentlélek tanúsága által felismerhető, hogy az egyház tanítása, például a hitvallási iratok és az egyház más hagyományos tanításai, milyen mértékben egyeznek meg a Szentírással, és mennyire érvényesek itt

és most, hiszen az Ige aktuális interpretációjaként – in actu spiritus sancti – van tekintélyük. A Bibliához mérve abból, amit az „atyák” a Bibliából tanítottak valamennyi az Ő – azaz a Lélek – tanúságának bizonyul. Azonban az is könnyen megtörténhet, hogy ugyancsak a Szentlélek teljes igazságba vezető hatalma által és az Ő világosságában továbbvezetve, előrehaladásra ösztökélve, önkritikára kényszerítve itt és most egészen új bibliai belátásokra jutunk és ennek megfelelően egészen új kifejezésekre köteleződünk el. A Biblia üzenete élő felfogásának újból és újból a Szentlélek teljességében kell és szabad megtörténnie. A Szentírás mint Isten Igéjének kimeríthetetlen gazdagsága és örökös újszerűsége, meglepő és megrázó aktualitása (a jelenre vonatkoztatottsága) a Szentlélek tanúsága révén jut kifejezésre és bontakozik ki. Isten Igéje éppen így jut el a Bibliából az egyházhoz, és az egyház által a világba.

Ily módon érvényesíti a Biblia mint prófétai és apostoli tanúbizonyság folytonos, mindig aktuális kritikai erejét és jelentőségét az egyház tanítása felett. Ha az egyház korábbi bizonyágtétele a Biblia tanúságához mérten itt és most, mint a Szentlélek mai üzenete beigazolódik, csak akkor lehet az egyház mai bizonyágtételének egyik eleme.

De az is lehet, hogy a Szentlélek belső tanúsága, amely azonos a Biblia mostanában, a Lélek által, kinyilatkoztatott, mai, sürgető-sürgős üzenetével, ezt a gyülekezetet itt és most teljesen új felismerésekre készíti, mert a teljes igazsághoz akarja tovább vezetni. A Szentlélek nem engedi meg Krisztus gyülekezetének, hogy elárulva egy teljesen más helyzetben egyedül maradjon a korábbi, már erejét veszített belátásaival és igazságaival. Ezek voltak vagy lehettek a megfogalmazásuk és kinyilatkoztatásuk idején (és talán még azután is hosszú ideig) – a Lélek erejénél fogva – Isten Igéjének igazi hordozói és magyarázatai. Ma azonban – amikor tiszteletreméltó tekintélyüket annyira bizonygatják, még akkor is, ha olyan gyakran és hűségesen idézik azokat, és még akkor is, ha olyan lelkesen hivatkoznak rájuk – már nincs olyan lelki tekintélyük, amely érvényesül az aktuális döntésben, mégpedig éppen a Szentlélek új beszédében, amely mint Isten hatalma történelemformáló erővel, új dinamikával és aktualitással bele akar avatkozni a társadalmi és közélet menetébe.

Ezt külsőleg a világ változókonny, elmúló arculata indokolja, amihez a társadalmi és politikai életfelfogás (berendezkedés, szerkezet) tartozik. Egy másik társadalmi és politikai világhelyzetben létrejött hitvallásokkal nem lehet elégségesen magyarázni, például azt, hogy az egyház számára mit mond (vagy akar mondani) Isten Igéje például az ipari forradalom után beköszöntő korszakban. Éppen ez az az új, ami a Bibliából az egyházhoz akar szólni, az egyházat önkritikára, a tanításának és magatartásának felülvizsgálatára kényszerítve. Ha az egyház elfogadja ezt az unszolást, akkor nem fogja elveszíteni a tekintélyét, hanem újra megtalálja azt, mivel – téves nézeteitől elfordulva – Isten Igéjére újra hallgatott. Ha azonban régi, korábban megfogalmazott tekintélyéhez akar ragaszkodni, akkor azt is elveszítené, mert ma nem figyelt az újra, mert nem hallotta meg a bibliai Igét, amely ma a Szentlélek hatalma által szólni akart hozzá. Az egyház újra és újra elveszíti tekintélyét az Ige új, külső tanúsága miatt és a Szentlélek új belső tanúsága miatt, hogy aztán újra megtalálja. Mert az egyház nem

önmagában él, hanem a mennyei Atyjában és mennyei Uráért, akit csak szolgálhat. A korábbi, tekintélyes tanításai és hitvallásai annak a jelei és dokumentumai, hogy ott és akkor hogyan próbált az egyház hallani és szolgálni. Azonban ezeket a dokumentumokat és jeleket nem szórják szét, ezek arra kötelezik az egyházat, hogy itt és most újra halljon és szolgáljon. Jézus Krisztus, aki tegnap és ma és az örökkévalóságban mindig ugyanaz, a mindenkori jelen életének valóságában bizonyítani akarja, hogy Ő az egyházának és az egész világnak az Ura. Ezért azt akarja, hogy a gyülekezete minden időben a világ világossága és a Föld sója legyen. És ezt azért akarja megtenni és nyilvánítani, hogy a Biblia Igéjét újból és újból a Szentlélek hatalma által adja tovább.

Az egyház tekintélye és a Szentlélek bizonyoságtétele problematikájához tartozik, hogy az egyház mint gyülekezet és közösség a valóságos, tényleges létevel, az igei szolgálatával, diakóniájával, rendezettségével és fegyelmével stb. a társadalomban és a politikai közösségben mennyire él példamutató életet a környezete számára; és hogy az Ige hatalma alatt élő és a Szentlélek által vezetett hit- és szeretetközösség élő át-ütőerőnek mutatkozik-e – politikai és szociális területen is – az Isten Igéje iránti engedelmesség és felelősség viszonylatában:¹⁸ Vajon a gyülekezet tagjai, ha a társadalom életében és a közéletben részt vesznek és „világi foglalkozásukat” gyakorolják, élő példák-e erre a felelősségre és engedelmességre? A Lélek és az erő bizonyítéka nélkül – mégpedig ebben a konkrét értelemben – az evangélium hirdetése, a tanítás és a többi, az egyháznak hirdetett vagy nyomtatott Ige formájában kifejezett bizonyoságtétele, üressé, ájtatossá és egyenesen tekintély nélkülivé válhat. Vajon az egyház bizonyoságtétele ebben a világban gyakran nem azért olyan erőtlen és hatástalan, mert a gyülekezet közösségi életének példaadó valósága hiányzik? Ha ez így van, lehet-e az egyháznak más reménysége, minthogy megkapja újból a Szentlelket a gyülekezet megújítására, Isten gyermekeinek életéhez, a Lélek szerinti változáshoz? Ahol a gyülekezet mint Isten Igéje és Szentlelke által előidézett és minden más közösség számára példamutató közösség – az igazi koinonia – megjelenik ebben a világban, ott páratlan erő áramlik belőle a társadalmi és politikai élet világa felé is, egy olyan erő, amely sem a múlt tanításai és dokumentumai által, sem pedig az egyház legaktuálisabb szóbeli kijelentései által nem fejthető ki. A valóban élő gyülekezetből árad az önzetlen és önfeláldozó szolgálat lelke a világ önkényével és a bűn rabszolgaságával szemben. A keresztyéni szeretetnek ez a szabadsága a Szentlélek műve. A gyülekezetben az események által létező szeretetközösség a Szentlélek csodája. És ennek a közösségnek az a feladata és újra és újra az lesz a felhatalmazása, hogy a földi világban Isten Igéjének mércéje szerint konzerváló és forradalmasító hatalom legyen.

János 7,17 szerint Jézus tanításának isteni eredete és az isteni tekintélye csak azok számára felismerhető, akik Isten akaratát cselekedni akarják. Jézus tanításának megvan ez a tekintélye, de a felismerése és nyilvánvalóvá válása előttünk és számunkra – és az egyház által a világ számára – a cselekvő engedelmességhez kötődik. A kinyilatkoztatás ebben az értelemben is „Ige”. A felismerés számára is ténylegesen

¹⁸ BARTH, Karl: *Christengemeinde und Bürgergemeinde*, Zollikon – Zürich, Evangelischer Verlag, 1948.

az isteni cselekedetnek és döntésnek megfelelő emberi cselekedetben és döntésben hozzáférhető. Kálvin híres mondása, „Omnis recta cognitio Dei ab oboedientia nascitur”,¹⁹ ebben a tekintetben is igaz. A gyülekezet élete és bizonyoságtétele a mindig új engedelmesség cselekedetében újulhat meg.

A Biblia és a Szentlélek fényében nem csak a tulajdonképpeni ok, a társadalmi kaosz valódi mélysége és természete és a közélet nyavalyája, azaz a bűn válik nyilvánvalóvá a konkrét társadalmi és politikai valóságában, hanem itt megpillantja az egyház mindenekelőtt a saját bűneit és mulasztásait, és így vezet el Isten Igéje és Szentleke a bűnei valódi felismeréséhez és a bűnbánathoz. A Biblia egyház fölötti tekintélye mindig a bűnbánatra vezető hajtóerőnek bizonyul, ezáltal törvényt ül minden, az egyház társadalmi és politikai téren elkövetet vétke és mulasztása felett és az egyházat újból engedelmességre ösztönzi. Nincs-e igaza annak a magyar tudósnek (jogász, nem pedig teológus), aki egyszer ezt mondta: a Szentlélek ma ott működik, ahol az egyház megrendülve felismeri, hogy mennyire lemaradt a társadalmi fejlődés mögött? Az egyház csak mint „a bűnösök egyháza” tudja az Ige és a Szentlélek tekintélyét elfogadni, és csak mint megigazult és megszentelt gyülekezet kaphatja meg újra a hitelt érdemlő lelki tekintélyt. Csak a bűnbánatra készen álló egyháznak lehet ilyen tekintélye. Így válik újra és újra az igazság oszlopává és fundamentumává. (1Tim 3,15) társadalmi és politikai tekintetben is. Így újra és újra megtapasztalhatja, hogy a Szentlélek mint vigasztaló minden bizonyoságtételben vele marad.

III. Evangéliom és törvény dialektikája

Természetesen nem terjeszkedhetünk ki ennek a roppant nagy és komplex témának a kifejtésére, hanem csak röviden és töredékesen utalhatunk annak jelentőségére szociális és politikai vonatkozásokban. Erre annyival inkább szükség van, mert a törvény és evangéliom dialektikáját inkább csak a személyes keresztyén életre való vonatkozásban szokták nézni, ellenben szociális és politikai konzekvenciákra kevésbé szoktak rámutatni.

Törvény és evangéliom az Isten Igéjének egész tartalmát jelöli. Isten Igéje mindig evangéliom és törvény, illetve törvény és evangéliom. Mindkettő a maga teljességében Jézus Krisztusban jelentetik ki, tehát máshonnan meg nem ismerhető, mint Isten Jézus Krisztusban tett kijelentéséből, melyről a teljes Szentírás tesz bizonyoságot. (Evangéliom és törvény együtt Istennek a Szentírásban tanúsított kegyelme és akarata, úgy amint ez teljes világosságában és végérvényességében Jézus Krisztusban jelentetett ki. Isten kijelentése, Isten Igéje: egy, s ez Jézus Krisztus, a testté lett Ige. Ezért Isten törvénye a Krisztus törvénye, Isten evangélioma Krisztus evangélioma) A Krisztusban lett kijelentés egységén belül a törvényt és az evangéliomot meg kell különböztetni, nem szabad egymással összekeverni, de nem szabad egymástól elszakítani sem, hanem helyes egymáshoz való viszonyukat Isten Igéje egységében: Jézus

¹⁹ Az igaz istenismeret az engedelmességből születik. (*A szerk.*)

Krisztusban kell megmutatni. Mert egységünk Őbenne, az Ő kegyelmes uralkodásában, egyszóval az Ő szövetségében és királyságában van. Jézus Krisztus a törvény célja (telos) és betöltője. S éppen ez az evangéliom: hogy Ő helyettünk és érettünk tökéletesen eleget téve Isten igazságának, betöltötte a törvényt. Ezért Őbenne adatik nekünk a megigazulás és megszentelődés kegyelme, mégpedig az egész életre, az élet minden vonatkozásában. Őbenne van s Őbenne jelenik meg Isten egész ajándéka számunkra, és Isten teljes igénye velünk szemben.

De ezen az egységen belül meg is kell különböztetnünk s nem szabad összekevernünk a törvényt és az evangéliomot. Isten Igéjének egész tartalma csak ebben a kettőben bontakozhatik ki előttünk, mert így jelentetett ki, s a Biblia így tesz róla bizonyosságot. Semmiféle mesterkedéssel (Kunst) sem akarhatunk olyan különbségeket eltörölni, elkenni vagy elhomályosítani, amelyeket Isten – éppen az Ő üdvözítő munkája rendjében s ennek jó és helyes megismerése érdekében – fenn akar tartani. Ezért is kell hangsúlyoznunk, hogy e kettőnek nincs más egysége, mint Jézus Krisztusban, a Szentháromság-Egy-Istenben, az Ő kijelentésében.²⁰ S minthogy Őbenne, az Ő kijelentésében nemcsak az egység, hanem ez a kettőség is megvan, azért nem oldhatjuk fel egyiket a másikban, hanem mindkettőt teljesen komolyan kell vennünk. De nem valamiféle „dialektikai egyensúly” érdekében! Hiszen e helyes megkülönböztetés is és az összekeverés veszélyének elhárítása is csak akkor lehetséges, ha nem statikus-logikai kiegyensúlyozottságban állnak szemben egymással, hanem úgy szólván az evangéliom javára elbillen a mérleg. A döntő hangsúly mégiscsak Isten szabad kegyelmén van. Isten Igéje formailag és tartalmilag tulajdonképpen, lényege szerint: kegyelem. A törvény is csak ennek szolgál. Ezért az elsőség az evangéliomé, szociális és politikai vonatkozásban is!

Nem csak elvi (dogmatikai), hanem gyakorlati (etikai) szempontból is ez a sorrend helyes: evangéliom és törvény. Isten először mindig ajándékozik, mégpedig önmagát adja Jézus Krisztusban s Őbenne ajándékozik nekünk mindent, – s csak ezután, annak alapján és azzal együtt parancsol.

Ezzel a sorrenddel eleve útját vágjuk annak a helytelen felfogásnak, mintha szociális és politikai vonatkozásokban csak a törvénynek volna szerepe és jelentősége, az evangéliomnak nem. Mert ez elszakításukat eredményezné és például ahhoz az antinomista tévelygéshez vezetne, hogy az egyház tiszte az evangéliom hirdetése, a törvény pedig a városházára tartozik. (Agricola.) Szó sem lehet arról, hogy az államhoz a politikai rendhez csak a törvénynek volna köze, s az evangéliomnak nem. Ez teljesen Szentírásellenes (schriftwidrig) szétdarabolása volna Isten Igéjének, amely mindig evangéliom és törvény. S megcsonkítása volna mind az evangéliomnak, mind a törvénynek. Az evangéliom csak a személyes, egyéni kegyes életre bírna jelentőséggel, nyilvánossági és egyetemes igénye odaveszne, az evangéliomtól elszakított törvény pedig nem volna többé Isten törvénye.

Krisztus királysága „regnum gratiae” s csak mint a kegyelem regnuma: uralom,

²⁰ Vö. SCHLINK, Edmund: *Gesetz und Evangelium*, München, Chr. Kaiser, *Theologische Existenz heute* 53., 1937.

parancs és igény. Mint ahogyan a tízparancsolat előfeltétele is Isten szabadító és szövetségekötő kegyelme, úgyhogy alapja, célja és természete szerint szövetségi törvény, amely Isten kegyelmi kiválasztásán alapul és ennek szolgál. Isten királysága a Jézus Krisztusban való kegyelmi kiválasztás alapján a szövetségekötés formájában valósul meg, ezért válik azután törvénnyé is. Isten irgalmassága az alap, a tartalom és a cél. Ezért ha a Szentíráshoz hívek akarunk maradni, az egész keresztyén etikát – a szociális és politikai etikát is – erre lehet és kell felépíteni: Isten kegyelmi kiválasztására. Az emberi szociális cselekvés Istennek ebben a szociális cselekvésében – Jézus Krisztus által az embert magának társul-választó, leereszkedő, az embert magához emelő irgalmasságában gyökerezik és fundálódik.²¹ Mert Isten az embert Jézus Krisztusban vele való közösségre s egymással való közösségre teremtette és hívja el, ezért az emberi lét szociális lét, az emberi tevékenység szociális tevékenység. Ezért szociális vonatkozásban is az evangéliom az első: az örömhír Isten szabad, megbocsátó és megváltó kegyelméről, úgy amint ez Jézus Krisztusban megjelent. Ezért, vagyis Ő érte hordozza türelemmel a világot is, ezért, vagyis Ő érte rendelte és tartja fenn a társas életrendet s tartja ezt különleges kegyelme alatt. (Méltán beszél Kálvin arról a kettős jótéteményről – *double bien* –, melyet Jézus Krisztusban kaptunk, t.i. megigazulás, megszentelődés, újjászületés és örökélet mellett mindazt, ami erre a földi életre tartozik, beleértve a politikai rendet is, mint Krisztus jótéteményét.) Tehát rendeltetésünk szerint ezek sem profán, hanem áldott, Isten kegyelme, türelme, irgalmas rendelése alatt álló életterületek. Jézus Krisztus királysága felől nézve – miután valóban Néki adatott minden hatalm – a földi királyságok és politikai hatalmasságok az Ő menyei királyságának jelei s ennek szolgálatában állanak. (Kálvin: *figure et image. Analogia fidei!*) Krisztus éppen keresztye és feltámadása által, Őbenne és Őreá néző teremtetésünk megújításával visszaállította azokat az isteni rendelés rendjébe. (Taxis) Ezért a Jézus Krisztusról szóló evangéliomnak szerves tartozéka ennek az állami, a politikai életrend felől való örömmünetnek a hirdetése. Ez a rend is be van vonva, fel van véve Isten kegyelmi munkájába s még eschatologikus eltöröltetésekor is meg lesz az Isten országába betakarítandó dicsősége. (Jel. 21-24). Mert és amennyiben a külső jogrend biztosításával ezt az országot szolgálta: nem engedte, hogy az ember végleg és teljesen ki legyen szolgáltatva a káosznak, önmagának, démoniáinak, hamis isteneinek, hanem óvta az embert önmagától, s a bűn minden rendet szétbomlasztó hatásától.

Krisztusban Isten a szociális és politikai élet területei felett is úgy jelenti ki magát, mint értünk, az emberért tényleg kegyelmesen uralkodó Isten, aki újra meg újra kiveszi az általa rendelt eszközök kezéből a hatalmat, hogy másokéba tegye, akiket új hívással állít a humanitás keretének, a szociális és jogrendnek biztosítása szolgálatába. Ő nem engedi állandósulni a fonáságokat és visszasságokat, vagyis azt, hogy jótéteményei az ellenkezőjükre torzuljanak s áldás helyett átokká legye-

²¹ Vö. SUTZ, Erwin: *Die soziale Botschaft der Kirche*, Zollikon – Zürich, Evangelischer Verlag, 1945.

nek. S az embertelenség, ember-ellenesség és ember-alattiság szervezett rendszereivé váljanak. Ezért nem enged konzervatív megállást s nem tűri a gonoszban, az igazságtalanságban való megmerevedést sem. Ezek miatt végrehajtott ítéletei az Ő kegyelmének jelei. De nem tűr féktelen forradalmárságot sem: az ó ember új meg új démonizált kísérteit is összezúzza. Ő dolgozik a világtörténelemben. Nabukodonozor is az Ő szolgája. És kiváltképpen a Poncius Pilátus is, aki nem ok nélkül került a Credóba, a keresztyén hitvallásnak éppen a megváltás rendjéről szóló szakasza összefüggésében. Ez példázza előttünk, hogy a világtörténelem kormányzása nem valami névtelen gondviselés műve, hanem a Jézus Krisztus atyjáé, Aki Fia által világmegváltó szeretete és kegyelme érvényesítése végett hajtja végre ítéleteit is a történelemben. Ítéletei arra szlgálnak, hogy új, teljesebb élet teremtésével szerezzen helyt kegyelmének. (Vajon nem szabad ebben az összefüggésben is gondolni arra az Igére: „Én azért jöttem, hogy életük legyen és bővülködjenek”? [Jn 10,10], vagy arra másokra. „Aki az ő tulajdon fiának nem kedvezett, hanem őt mindnyájunkért oda adta, mimódon ne ajándokozna mindent minékünk?” [Róm 8,32].) Így értjük meg azt is, mennyire igaza volt Kálvinnak, amikor a „politica administratio”-ról úgy írt, mint az egyik külső eszközéről vagy gyámoláról (externum nodium vel adminiculum), mellyel Isten minket Krisztus társaságába hív s abban megtart. A társadalmi és politikai élet rendje az evangéliom fényében valóban nem úgy jelenik meg előttünk, mint pusztán az isteni harag rendje, vagy mint valami semleges teremtési, vagy gondviselési rend, amelyik nem a megváltás és az üdvtörténet rendjébe tartoznék. A fejedelemségek, hatalmasságok, trónok, uraságok Krisztusban, Őáltal és Őreá nézve teremtettek s ezeket Ő halálával és feltámadásával a maga szolgálatába, a mi üdvösségünk rendjébe állította, úgylahogy ezek s mindaz, ami velük összefügg, Isten gyermekeinek szánt, földi zarándoklásukra szóló jótéteménye és ajándéka. Lehet-e bizonyosság nélkül hagynia az evangéliomot hirdető egyháznak az állam, a közélet felé azt, hogy a megöletett Bárány elvette a világ bűneit s épen ezáltal a világ Ura és minden közéleti hatalmasságnak is feje: királyok királya és uraknak ura lett? Szabad-e megvonni ezt az örömhírt a világ fiaitól, akikről Isten azt akarja, hogy Krisztus által az Ő gyermeki legyenek?

Alféred de Quervain méltán mutatott rá az evangéliom prédikálásának hármashasznára vagy jelentőségére a jogi közösségre nézve: 1. az evangéliom tesz szabaddá minden világnézettől, ami minden helyes jog előfeltétele; 2. ez ismerteti meg velünk az embertársban a felebarátot, a testvért; 3. ez tanít meg Isten jó ajándékainak, jótéteményeinek felismerésére s az ezek iránti felelősségünkre.²²

Az evangéliom páratlan tekintélye és jelentősége szociális és politikai vonatkozásban is ebben a mindig hallatlanul új, az Isten gyermekeinek szabadságára hívó üzenetben van. Az emberen könyörülő Isteni kegyelem nevében mondja, hogy szabad nekünk a bűn szolgaságából kilépni, az Isten gyermekei szabadságára ezeken az életterületeken is. Lehet szabadnak lennünk minden világnézeti megkötöttségtől és min-

²² Lásd DE QUERVAIN: *Kirche, Volk, Staat*. A pontos hivatkozás hiányzik az eredetiből. (A szerk.)

den istentelen világi kötelektől az Isten teremtményeinek szabad szolgálatára,²³ hogy Isten akarata szerint mozdítsuk elő a jog, igazság, és szabadság kivirágzását. Szabad nekünk minden embert Istenhez és az Ő szabad kegyelméhez számítanunk és annak hatalmára bízunk; szabad komolyan vennünk a világ már megtörtént kiengesztelését (Jn 3,16; Kol 1,19 kk. stb.) és minden ember előtt bizonyoságot tennünk arról, hogy Jézus Krisztus őérette is meghalt és feltámadott. Szabad korlátlanul komolyan vennünk a bűnbocsánat üzenetét. Szabad Istent az Ő ajaándékai jóságáért magasztalnunk, s ezért Neki hálát adnunk és felelősséget hordoznunk. Szabad mindenek előtt és mindenek felett Isten Jézus Krisztusban való tuláradó jóvoltáról és irgalmáról bizonyoságot tennünk s Jézus Krisztusért nyújtott minden egyéb ajándékért is dicsérnünk Őt az emberek között. Szabad minden embertársunkban nem ellenségünket és ellenfelünket látnunk, hanem felebarátunkat és testvérünket felismernünk, mert szabad ellenségeinket is szeretni. Szabad minden embert az Isten gyermekei szabadságára hívó üzenet címzettjének tekintenünk s ennek megfelelően kezelünk. S lehet nekünk nem riadni vissza semmiféle politikai avagy szociális jelenségtől, irányzattól és fejlődéstől sem, hanem ezt az örömezenetet – egyedül Krisztus szerelme által szorongattatva – minden embernek minden szociális és politikai viszonyok közt elvinni és odakiáltani: Isten gyermekei vagytok, béküljete meg Istennek, mert ő megbékélt veletek! Vajjon nem onnan van-e evangéliomhirdetésünk szociális és politikai terméketlensége és hatástalansága, hogy ezt az örömezenetet mindújra korlátok közé szorítjuk, önkényes feltételekhez kötjük s nem isteni nagyvonalúságában és egyetemlegességében hirdetjük, hanem érvényét (egyház és világ helytelen elszakítása révén) mindújra csak a „kegyes egyházi emberekre” akarjuk korlátozni! Lehet-e sürgősebb feladatunk ennél: a Szentírás alapján újonnan megragadni és kifejtetni az evangéliomnak mint Isten szabad, feltétlen kegyelméről való üzenetnek teljes jelentőségét az egész emberi életre nézve, úgyhogy erre átfogóan ráeszmélünk s minden viszonylatra és tényállásra reálisan alkalmazzuk?

Az evangéliom hirdetése valóban odatartozik a társadalmilag és államilag rendezett (vagy rendezetlen!) világ területére, melynek széles mezején az egyház nem önmagáért van, hanem a világért, mint ahogyan Feje sem csak a mi bűneinkért (az egyház bűneiért), hanem az egész világéért adta életét. Az evangéliom mindig frissen, a Szentírásból merített hirdetése gondoskodik arról, hogy az emberi élet és együttélés s ennek isteni feltételei és célkitűzései az egész világ előtt a bűnbocsátó irgalom fényében világosan feltáruljanak. Az istenileg egyedül jó, t.i. az istenszeretet s a felbaráti szeretet, mint Istennek a megváltásért megtartó jóságából eredő ajándéka csak így: az evangéliom által történhetik, sohasem csupán a törvény által.

De éppen ezért, hogy az evangéliom hirdetéséből se az egyház, se a világ életében ne származzék önkényes, rajongó rendetlenség, mindig ott van az evangéliom mellett a törvény is, mint az evangéliom szükségképpen formája, amely attól elválaszthatatlan. Ha a törvény Isten akaratának kijelentése, akkor ez az akarat Jézus Krisztusban jelent meg és

²³ Vö. NIESEL, Wilhelm (hrsg.): *Bekennnisschriften und Kirchenordnungen der nach Gottes Wort reformierten Kirche*, Zollikon – Zürich, Evangelischer Verlag, 1942, 335. a 2. barneni tétellel!

vált nyilvánvalóvá a maga teljességében, mert Ő a törvény betöltésére jött, s mert Ő a törvény vége és célja (Mt 5,17; Róm 10,4). Ezért a törvény és minden parancsolat elsősorban Krisztusról való bizonyosság. Azt mutatja meg, mit tett értünk Krisztus Isten akaratának tökéletes betöltésére. Tehát a törvényt mindenek előtt Jézus Krisztusban lett betöltésének bizonyosságaként kell meghallanunk és elismernünk. Mint Őbenne kijelentett és betöltött törvénynek van igazi kötelező ereje és tekintélye számunkra. S mint ilyen: a törvény az igaz élet szabálya, amely isteni tekintéllyel és határozottsággal tárja elénk, hogy mi a jó és mi a rossz, mi az igazság és mi az igazságtalan. Minden igazság és minden jó tökéletes szabálya Isten Jézus Krisztus által betöltött törvénye, úgy amint ezt az egész Szentírásban, közelebbről a Tízparancsolatban, legsummásabban pedig az Istenszeretet és a felebaráti szeretet parancsolatában adja elénk.

A törvény hármastiszteréről szóló reformátori tanítás az Isten törvényének gazdag tartalmára és kimeríthetetlenségére, az élet minden viszonylatát felölelő tökéletességére utal. Az első haszna (usus pedagogicus v. elenchticus) az, hogy megatnít bűneink megismerésére és arra indít, hogy miután Isten valamennyi parancsolatának és egész törvényének áthágásában vétkesnek találtatunk és Isten igazságos ítéletét és büntetését érdemeljük, Krisztushoz meneküljünk, akiben hit által, ingyen kegyelemből elnyerjük a teljes bűnbocsánatot és tökéletes igazságot. A második haszna (usus politicus) hívőkre és hitetlenekre nézve egyaránt az, hogy elrettentő fenyegetéseivel féken tart, legalább külsőképpen megzaboláz, s ezáltal a társadalmi, jogi és politikai életrend keretében az emberi együttélést lehetővé teszi. A harmadik haszna (usus normativus v. didacticus), ami kiváltképpen a hívők életében mutatkozik meg az, hogy elénk tárja az Isten akarata szerint való engedelmesség útját az emberi élet minden területén és minden viszonylatában.

Azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a törvénynek ez a három ususa nem jelenthet gépies elkülönítést s ez a három haszon nem szakítható el egymástól. Ez a hármastiszterű megkülönböztetés csak segédeszköz a törvény bibliai tartalma konkrét vonatkozásainak kifejtésére és alkalmazására. De nem uralhatja ezt a bibliai tartalmat. Mert akkor olyan sémává válnék, amelyet a Biblia fölé emelnénk s gyakorlatilag ennek konkrét tekintélyét bénítanók le és rövidítenők meg vele.

Ugyanezt kell mondanunk arról a hármastiszterű felosztásról is, amely az ótestamentumi törvényben szertartási, törvénykezési vagy politikai és erkölcsi törvényeket különböztet meg. Mert ezek is mind Krisztus-bizonyosságok s mint ilyenek megvan a lelki mondanivalójuk és az újtestamentumi bizonyosságok való összefüggéseikben a normatív jelentőségük is. Mindenesetre az Ótestamentum szertartási és áldozati törvényei az Újtestamentum bizonyossága szerint eltöröltettek, mert amikor Krisztus azokat áldozatával beteljesítette, egyúttal hatályon kívül is helyezte. De „lényegük és igazságuk” mint az eljövendő Jézus Krisztusról s az Ő üdvözítő munkájának jelentőségéről való bizonyosságoké mindvégig megmarad. Maradandó tisztük az, hogy megóvjanak minket az Isten egész törvényének moralisztikus félreértésétől s Isten egész törvényét úgy tárják elénk, mint szövetségi törvényt, amelynek alapja, értelme és végcélja Jézus Krisztusban van. Ebben az értelemben az ótestamentumi szertartási és áldozati törvények is mindvégig Isten szavai maradnak számunkra, mert Isten Igéjéről, Jézus Krisztusról és

az Ő megváltó munkájáról való bizonyosságok. Másként áll a dolog az Ótestámentom jogi, törvénykezési, szociális és politikai törvényeivel. Az bizonyos, hogy ezek abban a formában, ahogyan a Biblia azokat megőrizte számunkra, a választott népnek voltak szánva s ennek szociális és politikai életét voltak hivatva szabályozni. Ezek tehát nem tekinthetők állami törvénykönyv és szociális törvényhozás betűszerint átvehető paragrafusgyűjteményének. Ezt a helytelen felfogást mint judaizmust méltán kárhoztatta a reformáció és joggal hibáztatta azt a rajongó nézetet, mely szerint minden időben minden államot a mózesi törvényhozás szerint kellene berendezni. Viszont azt is meg kell állapítanunk, hogy az újrakeresztelők elleni polemia következtében az Isten törvényének egészen belül az erkölcsi, ceremoniális és politikai törvények közti különböztetés, ha maguknál a reformátoroknál nem is, de a protestáns egyházak későbbi nemzedékeinél s bizonyára a többi keresztyén egyházakban is odavezetett, hogy az ú.n. törvénykezési vagy szociális, vagy politikai törvények hovatovább teljesen elveszítették jelentőségüket, és sem az egyház tanításában sem igehírdetésében, sem a közélet felé gyakorolt prófétaí vigyázó szolgálatában nem jutottak kellően szóhoz. Bár Kálvin az Institutióban a rajongókkal polemizálva elég rövid úton intézi el ezt a kérdést, itt is hangsúlyozza, hogy ezekben a törvényekben az örök erkölcsi törvény: az Isten-szeretet és a felebaráti szeretet parancsolata jutott kifejezésre s ez az alapjuk és tartalmuk minden időkre és minden népre nézve érvényben marad. S a reformátoroknak például a Deuteronomiumról tartott prédikációi mutatják, hogy ennek szem előtt tartásával milyen gazdagon tudta kifejteni és alkalmazni a törvény normatív tanítását, éppen a politikai, szociális és igazságszolgáltatási törvényeket is.

Az újabb theologiai kutatások – így különösen Eichrodt, Balschei Erik Wolf és Lüthi írásai – világosan föltárják előttünk, hogy evangéliumi szabadsággal, a Krisztusban beteljesedett kijelentés és üdvüzenet összefüggésében értelmezve, a törvénynek ez a része és a prófétáknak ehhez kapcsolódó szociális igehírdetése is mennyire autoritatív normákat ad számunkra, s Krisztusban lett beteljesedésük mennyire nem jelenti eltörlésüket oly értelemben, mintha minden konkrét tartalmi jelentőségük megszűnt volna a szociális és politikai élet helyes rendezésére nézve. (Eichrodt méltán mutatott rá arra, hogy milyen más irányt vehetett volna például az egész európai jogtörténeti fejlődés, ha egész magánjogi rendszerével nem helyezkedett volna a pogány római jognak az alá a dologias-anyagias pozitivista alapelve alá, mely szerint elsősorban a dologi jog szempontja s a dologi vagyonnak: a magántulajdonnak a védelme a döntő, s helyett az ótestámentomi szociális és politikai törvényhozásnak az az alapvető szempontja érvényesült volna, mely szerint a jog világában is az emberé, az ember személyi méltóságáé és a létérdekeié a primátus. S milyen másképpen alakulhatott volna az egész társadalmi fejlődés is, ha az egyház például a föld-kérdéssel és kapitalisztikus felfogással és gyakorlattal szemben az ótestámentomi próféták lángoló igazság-követelésével hirdette volna Istennek már az ótestámentomban nyilván kijelentett „elfogultságát” (Lüthi) és előszeretettel a szegények és jogfosztottak joga iránt!) Ezek a törvények és a prófétáknak azokhoz csatlakozó intelmei nemcsak az Isten akarata iránti feltétlen engedelmesség formai követelményét hangsúlyozzák a

szociális és politikai életre nézve, hanem gazdag tartalmi mondanivalóik is minden időben aktuális üzenetként és metsző éllel szólnak hozzánk: konkrét módon példázák előttünk Isten uralmi igényét és tartalmi utalásokat és útmutatásokat nyújtanak az itt és most teljesítendő, Isten színe előtt felelős engedelmességre. (Erik Wolf találó szavai szerint nem jogtételek, hanem jogelvek.)

Itt még arra kell rámutatnunk, hogy Isten törvényének a reformáció tanítása szerint mindvégig megmarad a másik két hasznával együtt a közéleti tiszte és haszna: az *usus politicusa* is. De ismételten hangsúlyozzuk, hogy a törvénynek mint Isten Igéjének és Krisztus-bizonyásznak közéleti vonatkozásában is csak akkor van meg és érvényesül igazán ez a haszna, ha ezt a közéleti jelentőséget nem szakítjuk el a másik két tiszttől.

A *iustitia civilis* sem állhat magában. Erre is kiterjed Isten kegyelme és parancsolata, úgy amint Jézus Krisztusban, a róla bizonyásgot tevő Szentírásban kijelentetik. A *iustitia civilis* végső normája és kritériuma nem az észből, nem a természetjogból, nem valamilyen világnézetből, nem az ember önértelmezéséből, hanem Isten evangéliomában és törvényében van. Önigazságot és cselekedetektől való megigazulást (*Selbstgerechtigkeite und Werkgerechtigkeite*) sohasem jelenthet. Sőt az ú.n. természeti törvény, amelynek hangja az ember lelkiismeretében jelentkezik, csakis arra szolgál, hogy a természeti ember sincs felmentve – szociális és politikai ténykedésében sem – az Isten színe előtti felelősség alól, mert amint láttuk: a természeti törvénynek az a célja, hogy az embert Isten színe előtt menthetlenné tegye. „A lelkiismeret, melyben a természeti törvény szava jelentkezik, nem nyújt az embernek kielégítő útbaigazítást az Isten színe előtt folytatandó igaz életre. A lelkiismeret nem szolgálhat kiindulási pontul olyan általános etikához, amelyet keresztyén etikává lehetne kiépiteni. Isten az Ő akaratának közlése és az igaz úton való tényleges elindításunk végett az írott törvényt adta nekünk.”²⁴

Az emberi törvényhozásnak minden körülmények között az Isten törvényét kell szolgálnia és ahhoz kell igazodnia. „Az erkölcsi törvény – mondja Kálvin – az igazságának valódi és örök szabálya, előírva minden nemzet- és korbéli emberek számára, akik Isten akarata szerint akarják rendezni életüket. Mert ez az Ő örök és változhatatlan akarata, hogy Őt mindnyájan tiszteljük, egymást pedig kölcsönösen szeressük... Minden törvénynek mind célja, mind szabálya, mind határa egyedül ez kell hogy legyen.” (Inst. IV. 20,15k) Tehát lényege és végső intenciója szerint a társadalmi rend szabályainak, a jogszabályoknak a polgári élet minden rendelkezésének, az állami törvényhozás minden aktusának, de a közéletben alkalmazott módszereknek is az Isten-szeretet és a felebaráti szeretet parancsolatának szolgálatában kell állniok.

Egyetemes keresztyén meggyőződés az, hogy különösen a Tízparancsolat mint istenileg kinyilatkoztatott erkölcsi törvény milyen egyetemes érvénnyel bír a mindenkori közéletre és ennek helyes szabályozására nézve. Csak az a baj, hogy ezt az egyetemes keresztyén meggyőződést hatékonyságában nagy mértékben megbénítja az, hogy egyfelől a Tízparancsolatot kiszakítják az üdvtörténetből, az Isten kegyelmi szö-

²⁴ NIESEL, Wilhelm: *Kálvin teológiája*, Ford. NAGY Barna, Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerület, 1943, 88.

vetségének összefüggéséből s azonosítják a természetjoggal, másfelől éppen ennek a kiszakításnak és izolálásnak következtében – amit semmiképpen sem lehet biblikusnak tekinteni! – meg is fosztják Krisztus-bizonyosság jellegétől és elszakítják az evangéliommal és egész bibliai bizonyossággal való szerves kapcsolatától. Ilyenformán persze az egyház, a gyülekezet a maga igehirdetésében, tanításában és prófétai bizonyoságtételében sem tud olyasmit mondani a világnak, azaz a társadalomban és az államban élő embereknek, amit ez magától is ne tudhatna, vagy legalábbis többé-kevésbé tudni ne vélne. Ennek folytán Isten törvénye nem Isten törvénye többé, hanem a természeté, az államé, az emberé, ami azután egész természetesen állítható be a hazug emberi szuverenitás és az állami mindenhatóság szolgálatába is. Így odavész az Isten parancsolatának idegen, más, nyugtalanító, iránytszabó, előrelendítő, egyszóval Isteni kijelentés-jellege s közhelyé, a „common sense” dolgává válik. A Tízparancsolatnak is csak mint Krisztus által betöltött, Ő általa megvilágosított és magyarázott törvénynek, tehát az evangéliom és a Hegyi beszéd felől értelmezett törvénynek alapján hirdethetjük igazán Isten parancsolatját, s az ebből következő direktívákat, útmutatásokat és irányvonalat a társadalmi és politikai közösség életére nézve. Így azt fogjuk hirdetni, amit az ember valóban nem tudhat magától, hanem amit Isten mond neki.

Csak így, a törvény hármasságában, vagy még inkább a Krisztus-bizonyosság egészének szerves összefüggésében lesz Istennek a Szentírásban hozzánk szóló törvénye és parancsolta a bűn tükrövé. Így lesz ma is pedagógus, Krisztusra vezérlő mester, a bűnbánat, az Isten szerint való megszorodás munkálója a politikai és szociális életben eltévelyedett, mert Isten ellen fellázadt ember és közössége: a népek és nemzetek számára is (Péld 14,34; 16,12; 19,4; 25,5; Jer 18,1-11), konkrét szociális és politikai bűneik, eltévelyedéseik és bűneik és mulasztásaik felismerésére; szociális és politikai téren is így válik az ó-embert megöklő, halálos vétkeiből megtérésre és megszentelődésre hívó konkrét üzenet, midőn itt is visszahívja az embert a hitbeli engedelmeség útjára, amelynek egyúttal útmutatója. Ezért a törvény tanító, vagy szabályozó tiszte kiterjed a szociális és politikai élet területeire is. Isten parancsolatát nem lehet atomizálni. Állandó, teljes igénnyel szól hozzánk az Írásból; mindenkor mindnyájan annak döntése alatt vagyunk és mindenkor mindenkitől az isteni döntésnek megfelelő engedelmes emberi döntést kívánja, amikor ennek útját elénk tárja. Isten Igéje, mint törvény tanítást ad, még pedig konkrét módon, mindenkinek a maga helyén és hivatásában – a közösségi emberi élet helyes, Istennek tetsző rendezésére, alakítására, a felebaráti szeretet gyakorlására. Üdvös korlátokat állít elénk az Isten ajándékaival való visszaélések ellen. Megtanít arra, hogy csak akkor lehetnek áldások számunkra Istennek ezek az ajándékai, ha az Ő rendelései szerint élünk azokkal, s ha az Ige és a könyörgés által megszentelődnek a mi bűnös kezünkben. A szociális és a politikai élet rendjének és az annak keretében folyó emberi tevékenységnek tehát szüntelenül Isten kegyelmes, de szigorú rendelése, parancsolata szerint igazodnia.

A két aión-ról szóló bibliai tan

Ez a bibliai tan nem azonosítható a két országról: a regnum spirituale Christi és a regnum politicum-ról szóló gyakran félreértett reformátori tanítással. E polemikus élű reformátori tan egyfelől Róma klerikális világuralmi törekvésivel, másfelől a szektákkal, az egyház és állam összekeveredésével fordult szembe. Ennek a reformátori megkülönböztetésnek is megvan a helyes biblikus értelme: az egyházat és a világot (államot, társadalmat, népet stb.) ebben az aiónban meg kell különböztetni, bár nem szabad egymástól elszakítani. Mert ebben az aiónban, a Krisztus mennybemenetele és visszajövele közötti időben Krisztus királyságának belső köre az egyház, a hívők gyülekezete és az is marad. (Bár a Krisztus gyülekezetének tagjai Izrael politeia-jához képest nem idegenek többé, hanem a szentek polgárársai lettek (Ef 2,12 és 19), de az államok világához való viszonyukban – az eljövendő városra (Zsid 13,14) várakozva – a Krisztus visszajöveteléig jövevények és zsellérek maradnak, mert igazi polgárjoguk (politeuma Fil 3,20) nem itt, hanem a mennyekben Krisztusnál van.) Éppen ezért nem szabad az egyház és állam, egyház és nép, egyház és társadalom stb. közti különböztetéseket eltörölni, illetve ezeket összekeverni. Bár Krisztus mindenre kiterjedő királysága már most is és mindenütt igaz és valóságos, de csak a gyülekezetben ismerik, hiszik és hirdetik azt, s csak a gyülekezet bizonygatója által hirdetik a széles világon is. Krisztus éppen mint az egyház Feje ura a világnak. Ebben a világban (aiónban) nem válhatik ismeretessé s nem vallható és hirdethető másképpen az Ő egyetemes királysági mint így. Egyébként világnyelv, metafizikai princípium s más eféle válnék belőle. S maga az egyház is mint mennyei Fejének földi teste ezen a földön, ebben a világkorszakban él, jóllehet már Fejében, a megdicsőült Krisztusban az eljövendő világkorszakhoz tartozik, mint Isten országának kolóniája, de most még mint bűn, sátán és halál ellen harcoló, most még csak hitben és csak majdan láthatóan is diadalmaskodó egyház. Ezért mindaz, amit ebben a világban az Ige, a Szentírás alapján képvisel a társadalom és a közélet felé, ebben a befejezetlenségben, a „még nem”-nek az állapotában történik.

Az aión houtos és aión mellon fogalmában Isten Jézus Krisztus által megvalósuló országának most még rejtett de a vég alkalmával nyilvánvalóvá váló formája jut kifejezésre.

Krisztus ég-re-földre kiható uralkodásra már most is valóság, de rejtett, csak Isten Igéje által a hitben megismert és vallott, nem szemmel látható, mert még nem közvetlen, az Atyának át nem adott, hanem eszközök (például az exousiai kai dynamis) által gyakorolt uralom. Ezek az eszközök már most is alá vannak rendelve Krisztusnak, de még van bizonyos „játékoszterük” arra is, hogy ki-kitörjenek az engedelmességből, az isteni taxis keretéből. Az aión-mellónban ezek az eszközök ki lesznek iktatva s az elleneséges antikrisztusi hatlamakkal együtt el lesznek törölve: Isten lesz minden mindenben, országa beteljesedik, uralma mindenben mindenütt közvetlen és nyilvánvaló lesz.

De a két aiónt, bár idői egymásutánjukat szigorúan meg kell különböztetnünk (mert hiszen amaz a teremtés és bűnesettől a Krisztus visszajöveteléig, emez a parúziától az örökkévalóságig tart), mégsem szabad úgy elszakítanunk egymás-

tól, mintha már ennek a világekorszaknak is nem Krisztus volna a legitim Ura és királya. Mindenesetre a Biblia nagyon éles ellentétet lát a két aión minősége között, amikor a jelenvaló gonosz világról (Gal 1,4) beszél, amikor azt mondja, hogy az egész világ a gonoszságban vesztegel (1Jn 5,19), amikor a Sátánt ismételtelen a világ fejedelmének, vagy pláne e világ istenének (Jn 12,31; 16,11) nevezi s ezzel összefüggésben e világ (veszendő) fejedelmeit emlegeti (1Kor 2,6 és 8). A Jelenések könyve pedig óriási drámai látomásokban utal a Sátáni és antikrisztusi hatalmaknak éppen a Krisztus visszajövetelét megelőző kibontakozására. Azonban az egész bibliai bizonyossággal jutna ellenkezésbe, ha nem ismernénk fel és nem vállalnánk, hogy a gonosz, a Sátán, a bűn és a halál e világban ható realitása ellenére már most is egyedül Jézus Krisztus az Úr, Ő a legitim Ura már ebben a világekorszakban is égnek-földnek. „E világ fejedelme” már „kivetett” nem legitim ura és istene ennek a világnak. Csak hazug kísértése volt Jézus számára, hogy neki adja és hogy ő adja neki a világ összes országait. Hiszen ezek Krisztusban, Krisztusra nézve és Krisztus számára teremtettek és ezeket azután éppen kereszthalála és feltámadása által zsákmányolta vissza elpártolásukból, a gonosz hatalmából. Ő nem e világból való, nem e földi ország földi királya, hanem uraknak ura és királyoknak Királya, akiéhez képest minden uralom csak Őtöle kölcsönzött és Őneki szolgáló lehet. Az ember és a világ életének nincs olyan területe, amely már ebben a világekorszakban is ne az Ő hatalma és uralma alá volna rendelve. Semmi sincs alávetetlenül hagyva! (Zsid 2,8)

Krisztus halálával és feltámadásával mindenesetre ennek az aiónnak (a teremtés illetve a bűneset s a parúzia illetve az ezt közvetlenül megelőző végesemények közé eső aión houtos) végső fázisa már kezdetét vette. Ez még inkább kiemeli azt a roppant dinamikus feszültséget és harci szituációt, amelyben Krisztusnak az Ő ég-re-földre kiterjedő uraságát hirdető gyülekezete ebben a világban Ura visszajöveteléig él. Addig Krisztus maga is – mint Kálvin a 110. zsoltár szavával szerette mondani – „ellenségei között uralkodik”, egyháza pedig Ecclesia militans: egész a vérig kell végigküzdenie azt a harcot, amelynek döntő csatáját Krisztus a kereszten és feltámadásában már megnyerte, de ellenségeit még nem semmisítette meg: a bűn, Sátán és a halál teljes eltörlése még hátra van. Az antikrisztusi hatalmak minél inkább érzik, hogy kevés az idejük, annál inkább ki akarnak törni korlátaik közül, a Krisztusnak való alárendeltségből és annál teljesebben szeretnék a maguk hatalmába kaparintani az egész emberi világot. Ezért velük a királyi tisztét gyakorló mennyei fő vezérlete alatt az Ő földi seregének az Isten teljes fegyverzetével (Ef 6) kell küzdenie, legkivált a Lélek kardjával, amely az Isten beszéde. Ez a beszéd pedig az apostoli és prófétai bizonyágtételben van az egyháza bízva és adatik neki a Lélek hatalmával egyetemben.

S vívniok kell ezt a harcot az egyház tagjainak a maguk méltatlan volta, a saját bűneik, a Sátán köztük és bennük ható rontásai ellen. Hiszen a Sátán éppen az egyházat szeretné a maga kedvenc munkatervévé tenni, mintahogy már az apostolokat is kikérte, hogy megrostálja őket. Ebben a küzdelemben az egyházat Krisztus tartja

meg és oltalmazza Igéje és Szentlelke által a Sátán minden belső és külső fondorlatai közepette. Azért biztos az egyház a győzelemben, mert ezen a kősziklán áll. Így tudja, hogy ez a világekorszak elsősorban nem a gonoszok az ideje már, hanem az ő ideje, az egyház ideje, az evangéliom hirdetésének, minden ember megtérésre hívásának ideje. A Biblia arra tanít, hogy ezt a rövidre szabott időt az Isten hosszútűrése tartja meg, aki nem akarja, hogy némelyek elveszzenek, hanem hogy mindenki megtérésre jusson. (2Pét 3,9) Az aión housosból még háralévő idő döntően az egyház misszió munkájának az ideje.

Ebben a harcos időben, amely azonban mégis gonosz idő, az egyház feladata: Krisztus királyi uraságának hirdetése, az Ő akaratának tudtul adása minden nép számára. A társadalomban és államban élő s cselekvő ember számára. Konkrét módon, az evangéliom és törvény hirdetésével, szóval és tettel. Ezekkel a lelki fegyverekkel kell küzdeni az egyháznak a szociális és politikai téren jelentkező bűnökkel, igazságtalanságokkal, démoniakkal szemben, hirdelve Krisztus győzelmét és ítéletét bűnbocsátó kegyelmét és a gonoszt megsemmisítő haragját. (Zsolt 2) Az egyház tehát már ebben az aiónban is a legszorosabb kapcsolatban van az eljövendő aiónnal. Aki a hit által Krisztusban van, az már új teremtés a Krisztusban lett kiengesztelés és a Szentlélektől való újjászületés alapján. A régiek elmúltak íme újjá lett minden (2Kor 5,17). Úgy van aki a Krisztusban van, az eljövendő világ erőit is ízeleli már (Zsid 6,5).

Azonban az aión mellőn szigorú értelemben mégis a Krisztus visszajövetelével beteljesedő Isten országa, amely Krisztusban, az Ő személyében már elközéltett és közöttünk volt és Őbenne szüntelenül az ajtó előtt áll, de még teljes kibontakozása és nyilvánvalóvá létele ellenségeinek végleges megsemmisítésével együtt hátra van. Addig is Isten országa – éppen mint szigorúan eschatologikus eljövendő ország – már most is erőteljesen és hatalmasan belenyúl a jelenlévő világ valóságába. Ez azonban éppen Krisztusban és Krisztus által történik, akinek országa az eschatologikus Isten országának jelenlegi formája.

Mit jelent most már még közelebről a két aión bibliai tana a szociális és politikai rend kérdéseire s az egyház ezek körüli szolgálatára nézve? Elsősorban azt jelenti, hogy ezek az életterületek, Istennek ezekben nyújtott ajándékaival és élénk szabott feladataival a földi zarándoklásunk idejére szánt gondoskodásából vannak, tehát jelenlegi minőségükkel együtt meg fognak szűnni, hogy Isten közvetlen uralmának adják át helyüket. Házasság, család, munka, gazdaság, kultúra, nép, jog és állam – Istennek erre az elmuló világekorszakra vonatkozó rendelkezései. (Az Újtestámentom különösen nyomatékosan szól például a házasság és a világi felelősség eltörléséről a vég alakmával. De világosan kimutatható a Szentírás bizonyosságából a többi szociális és politikai vonatkozású életrendek és intézmények eschatologikus megszűnése is.)

Azért ennek a tannak a problémakörünkre nézve elsősorban kritikai jelentősége van: arra figyelmeztet, hogy bár a társadalom és a politika életterülete is a Krisztus királyi uralma alá rendeltetett, mégis ennek az elmuló ábrázatú és a gonosz bélyegét magán viselő világnak a szerkezetéhez tartozik. Így mindaz, amit a Biblia az Istentől akart szociális és politikai rendről tanít, az ideiglenesség jele alatt áll, mert az eljövön-

dő aionban mindezeknek a földi ügyeknek végük lesz, és nem is lesz rájuk szükség többé. Ott Isten lesz minden mindenben.

Ez a tan még egyszer eschatologikus nyomatékkal figyelmeztet arra, hogy a Krisztusban megjelent kegyelem feltétlen jó híre és imperativusza milyen teljesen felöleli és igénybe veszi a szociális és politikai élet minden vonatkozását. Ez a tan azt mondja: semmi kétség sem lehet afelől, hogy rendeltetése szerint már most is minden az Agnus Dei-nek szolgál, bármennyire ki akarna is törni például a (démonizált) állam a maga határai közül, végsőleg ez is csak szolgálni fog és ha fogcsigorgatva és akarata ellenére is, Őnéki engedelmeskedik: amikor Krisztus tagjait üldözi, végeredményben a mennyei Főtől osztogatott kitüntetésekét kézbesíti. (A Krisztusért való szenvedés, a mártírság a Szentírás szerint nyilvánvalóan különleges kegyelmi ajándék Fil 1,29; ApCsel 5,41 stb.) De a kondenzált démoniség esete mellett az átlag helyzetekben, a normálisnak nevezett körülmények közt is Isten Krisztusért való türelmének rendje, rendelete és jótéteménye az állami jogrend, az Ő gyermekeinek való gondoskodásának, az embert üdvösségre, megtérésre hívó és megtartó hosszútűrésének eszköze.

Másfelől a két aion tana arra figyelmeztet, hogy szociális és politikai téren nem lehet abszolút eredményre számítani, tilos ábrándozni, illúziókat kergetni, a bűn valóságát elkenni, a sátáni erők műdését csupán ártalmatlan fogvatkoszásoknak tüntetni fel; tilos idealizálni, ideológiát vagy rendszert abszolutizálni – éppen a föld, a világ és az ember érdekében tilos kirekeszteni a menny igényét. Az igazságosság teljes megvalósulása és tökéletes érvényesülése az új ég és új föld világához tartozik. Isten országát, a mennyei polist mi nem tudjuk felépíteni. Ezt egyedül Isten teszi, Ő maga fogja megtenni.

Elmúlik e világ ábrázata (1Kor 7,31). Mindaz, ami a szociális és politikai élet területéhez tartozik, ez alatt a jel alatt áll. Ezért a Biblia szerint itt mindent provizórikusnak, elvi-alapvető viszonylagosságában és lezáratlanságában kell látnunk. Semmi sem végső itt, minden csak legfeljebb utolsó előtti. Ez még nem az Isten országának a rendje, hanem legjobb esetben is csak a Krisztus királyi uralm alatt ebben az aionban törekedésen, a bűn és a sátán által megrontottan, keresztezten, töredékesen megvalósuló e világi életrend. A Biblia megtanít minket arra, hogy ennek a világnak összes jelenségeit a szociális és politikai eredményeit két-értelműségükben: az Isten kegyelme és a gonosz hatalma általi meghatározottságukban ismerjük meg. Ez persze nem valami metafizikai dualizmus, hanem bibliai realizmus, amely Isten akaratának a gonosz fölötti győzelme bizonyosságában komolyan veszi azt a halálos feszültséget, amelyben ez a világ a végítélet napja felé siet.

Valódi reálpolitika és igazán reális szociális életrend csak a bibliai eschatológia feltétele alatt és annak fényében lehetséges. Honnan vehetné máshonnan az ember a valódi tárgyilagosság és tárgyyszerűség végső mértékét, ha nem innen?

A két aion bibliai tanának realizmusa tárja elénk ennek az aionnak veszélyességét, az antikrisztusi erők által való szüntelen fenyegetettségét. Krisztus ebben a világkorszakban – Kálvin találó kifejezése szerint – úgy szólván a kereszt gyalázata alatt uralkodik. Mindig lesznek ellenségei, mert bár a döntő csata a kereszten már eldőlt, de az ellenség végső megsemmisítése még hátra van. Ezért az egyháznak tudnia kell, hogy amikor a

Szentírás alapján az Isten Igéjét hirdeti a szociális és politikai élet kérdéseiben, ez a tanítása és igehirdetése is ebben a világban theologia crucis marad. A világ mindig gondoskodik arról, hogy amikor az egyház Isten Igéjének üzenetét hirdeti s ennek egyedüli és kizárólagos tekintélyéről bizonytságot tesz, mind újra beleütközzék a világ ellenállásába gyűlöletbe és ellenségeskedésbe. Ha pedig nem így történik, ha az egyház üzenetét közönyösen figyelmen kívül hagyják, akkor jól vigyázzon és vegye szemügyre, vajon bizonyágtétele és magatartása valóban hűséges-e a Bibliához? Ez nem azt jelenti, hogy egyáltalán ne lehetnének nyugodtabb idők és országok, ahol és amikor a közéletben messzemenően hallgatnak az egyház hűséges bizonyágtételére. Azonban mindég Isten különleges kegyelmi ajándéka az, ha ilyen pihenők (Ruhapausen) is lehetnek egyháza számára, de valószínű, hogy az egyház ugyanakkor a világ egyéb részeiben annál inkább a kereszt alá állíttatik. Ha így, ha úgy, egy a döntő: hogy 1Kor 12 szellemében egy legyen a kegyelmi ajándékok hűséges szolgálatában és közösségében, a Fő iránti engedelmességben. Jézus Krisztus gyülekezetének minden körülmények között rendíthetetlenül bizonyosnak kell és szabad lennie Ura igazságában, mert ebben az igazságban, mindújra tapasztalhatja Ura jelenlétét és örvendezhetik Őbenne. Őbenne, aki első tanítványait is úgy küldte el a világba, mint juhokat a farkasok közé, üldöztetést, szenvedést és törvényszékek elé való hurcoltatást helyezve nekik kilátásba, s keresztthorozást kívánva tőlük. Az ember, aki a társadalomban és államban a maga világnézete szerint mindegyikre valami újat, soha nem látottat próbál felépíteni, vagy vél felépíthetni, nem szenvedheti, hogy vállalkozásának ideiglenességét és relativitását eleve és elvből úgy átlássák és ismeretessé tegyék, mintahogy ez a Biblia Krisztusról való üzenete s éppen a két aiónról való tanítása által történik. Vagy az ember, aki szociális és politikai tevékenységében nem akar titánkodni, hanem mindennek a relativitásával tisztában van már, szekpszisében irtózik attól, hogy Isten abszolút engedelmisségi igénye nyúljon bele ebbe a világba. Az ember a kegyelem uralmával szemben tudatlanságában, önzésében, hatalomvágyában, dacosságában önmagát akarja megvalósítani, nem akar Isten előtt felelős lenni. Nem akar teremtmény lenni, hanem teremtő szeretne lenni, vagy gazdátlan akar maradni. Nem akar bűnössé válni Isten előtt, nem akar hitből és bűnbocsánatból élni.

De vajjon az, hogy ebben az aiónban szociális és politikai téren minden csak provizórius, nem vezethet közönyösséghez s végeredményében felelőtlenséghez? Ellenkezőleg! Az eschatologikus felelősség az igazi, reális, az embert ebben az aiónban nem csak jellemző, hanem kitüntetett felelősség. (Lásd a talentumokról szóló példázatot Mt 25,14-30 Krisztus mindenkinek mondja: Vigyázzatok! Mk 13,37) A Biblia nemcsak azt hirdeti, hogy Isten Igéje mindörökké megmarad (Ézs 40,8 kk.), hanem azt is, hogy aki az Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké (1Jn 2,17). Az egész Szentíráson végigvonul az a bizonyágtétel, hogy a végítélet a cselekedetek alapján, a valósággal élt hit engedelmissége szerint fog végbemenni. Ez eschatologikus nyomtérrel húzza alá az Isten akaratának cselekvését, az Ő parancsolatainak megtartását az élet minedn viszonylatában. Az „Uram-Uram!” mondogatása, az Ő nevében való prófétálás, ördögűzés és egyéb hatalmas dolgok véghezvitele nem fog számítani, hanem csak az Ő mennyei Atyja akaratának cselekvése (Mt 7,21 kk.). Ez még egyszer,

az örökkévalóság mindig aktuális sürgetésével emeli ki az Isten akarata Jézus Krisztusban való kijelentésének páratlan jelentőségét. De aláhúzza ugyanakkor az egyháznak, a Jézus Krisztus gyülekezetének összehasonlíthatatlanul nagyobb felelősségét is (Lk 12,47 k.), mert hiszen ennek az isteni akaratnak a kijelentés, tehát az evangéliom és a törvény alapján való megismerése s szóval és tettel való hirdetése éppen reá bízott!

Befejezés

A Biblia megtanít minket e világ egész szerkezetéből – tehát az ember egész szociális és politikai valóságából is – kihallani a teremtett mindenség várakozó-reménykedő-sóvárgó sóhajtozását. (Róm 8,19 kk.) Ezt a sóhajtozást s mindazt, ami ezzel összefügg, komolyan kell venni. Tehát a romlandóságot és hiábavalóságot is, úgy amint ez szociális és politikai téren jelentkezik. S ennek antikrisztusi és démoni vonásait is. De mindezt nem tragikusan és rezignáltan, hanem bibliai realizmussal kell komolyan venni, vagyis éppen mint a megváltásnak, az Úr visszajövetelére és Isten gyermekinek a vele együtt való és nyilvánvaló megjelenésére, az ég és föld újjáteremtésére való vágyakozást és várakozást, amelyekben igazság fog lakozni, Isten tökéletes igazságosága. És azzal a bizonyossággal kell komolyan venni, hogy senki és semmi – a hatalmasságok és fejedelemségek sem – szakíthatnak el minket Isten Jézus Krisztusban való szeretetétől. Nota bene: Ez a bizonyosság éppen azoknak ígértetik, akik Ő érette naponként gyilkoltnak és vágójuhoknak tekintetnek! (Róm 8,35-39) A Szentléleknek ez az egész teremtett mindenséget és az Isten gyermekeit is átható, az eschatonra sóvárgó sóhajtozása valóban hozzátartozik az ember szociális és politikai téren jelentkező nyomorúságához, a hiábavalóság és múlandóság e területéhez. Honnan venné különben egyház és világ a reménységet és türelmet? Hogy tarthatna ki a várakozásban, ha nem a Szentléleknek ebben a kozmikus ima-fegyelmében? Vajjon nem nevezhetjük ezt „testimonium Spiritus sancti externum”-nak vagy „cosmicus”-nak, a Szentlélek külső kozmikus bizonyágtételének? Az egyház „szociális-etikai üzenete” sem nélkülözheti a Léleknek ezt a bizonyágtételét! E nélkül biztosan nem volna meg a szükséges lelki tekintélye. S hogy ne kellene kihallanunk az emberiség egész szociális és politikai nyomorúságából (Not) az Isten Lelkének ezt a szüntelen való sóhajtozását? Hogy ez az ínség hol és hogyan a legnyomorúságosabb azt is az Isten Lelke mutatja meg nekünk, még pedig úgy, ahogyan azt semmiféle emberi analízis és diagnózis fel nem tárhatja. Vajjon nem ez-e a legjobb, amit a Szentírás alapján egyáltalában társadalomról és politikáról mondhatunk, hogy ezt az egész, rothadandóságnak és hiábavalóságnak alávetett mindenséget (Wesen) az Isten lelkének ez a nyögése és sóhajtozása hatja át? A Paraklétos, a Vigasztaló e fölött az egész nyomorult emberi kozmosz fölött a megváltás ígérését kiáltja el. A mondhatatlan nyomorúság mögött és fölött a mély ínség fenekén ez a kibeszélhetetlen fohászzkodás és nyögés foly tovább szüntelen. S mindebben nincs egy szemernyi szentimentalizmus, nincs egy szikrányi rezignáció! Hanem ez éppen a reménység diadalkiáltásának jelenlegi formája. Ez mind – az egész teremtettség – megváltatik majd az Isten gyermekei dicsőségének szabadságára! Isten

ezzel a reménységgel és erre tekintettel és e végett vetette alá a rothadás szolgaságának, hogy ne legyen más kilátása, de ez a kilátása meglegyen: hogy Krisztus paruziájában, az üdvterv betelésekor váltsa-mentse-tartsa meg.

A Szentírás tekintélyét és normativitását szociális és politikai téren minident összegezően húzza alá az, hogy a Szentírás tanít meg imádkozni: megtanít hálát adni Isten ajándékaiért, köszörögni érettük és magasztalni a Szentháromság-Egy-Istent. Ad ugyan, amint láttuk, bőven útbaigazítást és zsinórmértéket is cselekvésünk számára minden szociális és politikai viszonylatban és vonatkozásban, hogy Isten szavához igazodjunk s az Ő Igéje alatt engedelmesen járjunk. Közvetíti számunkra Isten konkrét, aktuális parancsolatját. De mégis arra tanít, hogy a döntő dolog itt sem rajtunk áll, hanem egyedül Őrajta: az Ő irgalmasságán, kegyelmén és ítéletén. Ha mindent megcselekednénk, amit Ő parancsol akkor is csak haszontalan szolgák volnánk. Ezért imádkozni tanít az Írás. Különös nyomatékkal teszi szívünkre a felsőbbiségért és minden emberért való könyörgést (1Tim 2,1 kk.). Ez arra mutat, hogy Isten valóban magának tartja fenn azt, ami a döntő. Nekünk viszont szabad szüntelenül könyörögnünk és imádkoznunk Őhöz annak beteljesedéséért. Felejthetetlenül mondta Luther, hogy az országokat tulajdonképpen a keresztyének kormányozzák imádságukkal.²⁵ A Szentlélek azonban éppen a Biblia által tanít meg minket a helyes imádkozásra: Isten jó, kedves és tökéletes akarata beteljesedéséért mint a mennyben, úgy a földön is, és minden földi viszonylatban. Szüntelen imádkozzatok! – tanítja a Biblia. Nem volna Isten igéje és kijelentése, ha végsőleg nem erre tanítana, ha enélkül adna útbaigazításokat s ha nem ebbe torkollana minden, amit mond. A Szentírás, a Szentírás által maga Isten Lelke tanít meg minket arra, hogy helyes könyörgéssel hálaadással és esedezéssel, a szociális és politikai élet Isteni ajándékai megszentelődjenek a mi bűnös kezünkben. Ha jól kérjük, ha hittel, kételkedés nélkül kérjük, ha Jézus nevében kérjük, ha egy akaratlanul kérjük: megkapjuk Isten akaratának új, az Ő bölcsessége szerint való beteljesedését. Ő sok mindent ehhez a feltételhez köt, hogy így könyörgjünk és imádkozzunk érte! Vagyunk-e már ilyen imádkozó egyház, könyörgő gyülekezet? Ha először Isten országát és az Ő igazságát keressük s minden egyebeket kegyelmes ráadásként kapunk, akkor nemcsak kell, hanem szabad állhatatosaknak maradnunk a vigyázásban és imádkozásban. Segítségülhívás, magasztalás, reménység, megtartatás és diadalkiáltás, új ég és új föld – mindez össze van foglalva ebben az egy Igében, a Biblia utolsó szavában, amely imádság: „Ámen, bizony jövel Uram Jézus!” Ez legyen a mi utolsó szavunk is a Biblia tekintélyéről szociális és politikai dolgokban.

²⁵ DE QUERVAIN, Alfred: *Das Gebet, ein Kapitel der christlichen Lehre*, Zollikon – Zürich, Evangelischen Verlag, 1948.

Die Autorität der Kirche und das Zeugnis des Heiligen Geistes.

Wenn die unbedingte Autorität der Bibel als Gottes Wort recht erkannt und bezeugt wird, so kann die Autorität der Kirche - d.h. die Autorität ihrer Lehre, ihrer Dogmen, Bekenntnisse und ihrer Haltung - im Verhältnis zur Autorität der heiligen Schrift nur eine grundsätzlich relative und begrenzte, eben durch die Bibel bestimmte und ihr unterworfenen Autorität sein. Kirche ist insoweit die Kirche Jesu Christi, indem durch ihren Dienst diese unbedingte Autorität der Bibel anerkannt und /theoretisch wie praktisch/ zur Geltung gebracht wird. Die Kirche kann nur und gerade im Gehorsam gegenüber der unbedingten Autorität des biblischen Wortes eine wirkliche und respektable Autorität haben. Das Wort der Bibel ist - im ~~wirklichen~~ Zeugnis der Augen- und Ohrenzeugen der Offenbarung und in der Macht des Heiligen Geistes - Gottes eigenes Wort, das Wort der Kirche ist aber das Wort der weiteren Zeugen, auf Grund des Wortes der ersten Zeugen. Jenes ist also das Wort des göttlichen Richters, dieses aber das Wort des menschlichen Zeugnisses.

Dies strenge Autoritätsverhältnis darf niemals umgekehrt, oder auch nivelliert werden. Keine kirchliche Tradition /Lehre, Dogma oder Bekenntnis/ darf mit der Autorität der heiligen Schrift gleichgesetzt oder mit ihr identifiziert und als Offenbarungsquelle neben sie gestellt werden. Alle Tradition kann sich nur auf Grund und nach Massgabe der heiligen Schrift als richtiges oder unrichtiges menschliches Zeugnis von Gottes Offenbarungswort erweisen. Es ist sehr erfreulich, wenn in der Gegenwart ~~die~~ die Erkenntnis der Bedeutung der Kirche auf Grund der heiligen Schrift wieder im Wachsen ist. Es taucht aber gleichzeitig auch die Versuchung auf, die Bedeutung der Kirche /bzw. des kirchlichen Amtes/ gegenüber und zu Ungunsten der heiligen Schrift zu überspannen. Davor muss gewarnt werden.

In einem bestimmten Sinne ist freilich auch die These wahr und annehmbar, dass es ohne Kirche keine Bibel gibt. Dies aber ist keineswegs so zu verstehen, als wäre die Autorität der Bibel von der Kirche abhängig oder auch gleichen Ranges. Vielmehr ist es so, dass die Bibel als Wort Gottes niemals ohne die Gemeinde da ist, weil das Wort des Herrn der Kirche, welches Er durch das Zeugnis der ersten Zeugen spricht, eine kirchengründende, kirchenerhaltende und kirchenerneuende Kraft hat¹ und weil er die auserwählte Schar der Glaubenden gerade durch sein in der Bibel bezeugtes Wort und durch seinen, mit dem Wort zusammenwirkenden Geist sammelt und führt. Weil Jesus Christus der Herr nicht in sich und für sich selber, sondern in den Seinen und für die Seinen ist, weil er als Immanuel nicht ohne seinen Leib, sondern in seinem Leibe lebt, und weil er durch sein Wort ein im ~~den~~ Glauben hörendes und gehorsames Volk in die Lebensgemeinschaft mit sich selber ruft - darum gibt es keine Bibel ohne Kirche, ohne die Gemeinde der Gläubigen, ohne die Gemeinschaft der Heiligen.

Gottes Wort schafft sich in der Freiheit der Gnadenwahl und der Berufung eine Gemeinde. Das Haupt der Kirche erbaut seinen Leib aus den im Glauben Gehorsamen auf. Darum gibt es eine Gemeinschaft, welche weiss, wirklich weiss von Christus als ihrem Haupt und von ihrer Herrschaft, weil sie in der Kraft seines Wortes und seines Geistes diesen Herrn erkannt hat und wirklich kennt, indem sie auf ihn, auf sein Wort hört. ~~X~~ Diese Gemeinschaft weiss von der göttlichen Autorität der heiligen Schrift, sie be-

zeugt sie und lässt sie für und über ihr ganzes Leben und Lehren gelten. Eben dies ist ja ihr Auftrag das Wort Gottes, das Evangelium und alles, was Christus geboten hat, allen Völkern, der ganzen Welt, jeder Kreatur auf Grund des Zeugnisses der ersten Zeugen, der Propheten und Apostel, und d.h. auf Grund der heiligen Schrift zu verkündigen. Die Bibel als Wort Gottes schwebt nicht in der Luft mit ihrem autoritativen Wort und Zeugnis, sondern es will immer, überall, für jeden Menschen verkündigt, gelehrt, ausgelegt und angewendet werden. Dies geschieht in der Kirche und durch die Kirche. So erweist sich die heilige Schrift als Wort Gottes - durch das Sein und den Dienst der Kirche - auch für die ganze Welt.

Deshalb hat die Kirche als diese vom Wort einberufene und zum Dienst am Wort ausgesandte Gemeinschaft ihre relative, der heiligen Schrift unterworfenen, aber wirkliche Autorität, insofern in der Lehre ihrer Dogmen, Bekenntnisse und ihrer grossen Lehrer, wie auch in ihrer jeweiligen Verkündigung wirklich aus der Bibel als dem Worte Gottes geschöpft wurde und geschöpft wird, und insofern sie nach der Massgabe und Regel der Schrift lehrt und allen Dienst am Wort danach vollzieht. Verheissung und Hoffnung für das rechte Hören des Wortes haben wir nur als Glieder der Gemeinde, in der Gemeinschaft der Kirche, in der *communio sanctorum*. Nicht wir sind die Ersten, die Gottes Wort in der Schrift hören und verkündigen, auslegen und anwenden. Viele Generationen haben schon durch die Jahrhunderte hindurch diesen Dienst getan. Wollen wir heute auf die Botschaft der Bibel horchen und ihr gehorchen, so sollen wir uns demjenigen Platz gehorsam gefallen lassen, der uns vom Herrn der Kirche zugewiesen wird. In den Dogmen und Bekenntnissen der Kirche und in der Lehre ihrer grossen Lehrer sollen wir den respektablen kirchlichen Kommentar der heiligen Schrift erkennen, den wir nicht ausser Acht lassen dürfen.

Die Autorität der Bekenntnisse und überhaupt der Lehre der Kirche wird aber natürlich dadurch bestimmt, ob und wie weit sie wirklich die in der heiligen Schrift bezugte Offenbarung Gottes zum Ausdruck bringt. Insoweit sie das tut, ist sie respektabel. Insofern sie das nicht tut, bedarf sie der Kritik und Korrektur auf Grund der Bibel. Grundsätzlich soll aber festgehalten werden, dass in der Lehre der Kirche gerade das gesucht und untersucht werden will, was und wie die Kirche als Offenbarung Gottes in der Schrift bisher gehört hat. So erinnert sie uns an die Weite und Tiefe, in welcher die Offenbarung in ihrer Majestät, in ihrem Reichtum und in ihrer geheimnisvollen Fülle gehört, angenommen und gehorsam gefolgt werden will. In dieser Weise kann sie uns von unserer Subjektivität und vom engen Horizont unserer anderen Schranken freimachen, damit wir auf die Fülle in Christus achten.

Auch in sozialer und politischer Hinsicht hören und bekommen wir als Glieder der Gemeinde, in der Gemeinschaft der Kirche die Weisung des Wortes der Bibel. Wir sollen uns also dankbar dadurch belehren lassen, was und wie "die Väter" gehört und gelehrt haben. Dieser Respekt gebührt der Lehre und dem Bekenntnis der Kirche, da sich die kondensierte Erfahrung der Kirche mit dem Wort Gottes und ihr feierlich bestätigter Konsensus über die Wirklichkeit und Wahrheit des Wortes Gottes darin wieder spiegeln. Die Lehre und die Haltung der Kirche in der Vergangenheit kann uns auch auf diesem Gebiet wesentliche, weil aus der Bibel geschöpfte^vgeben /-vermitteln/, sie kann uns auch in diesen Fragen vor Irrlehren und Irrthümern,

Einsichten
und Gesichts-
punkte

vor Missverständnis, vor willkürlicher Auslegung und allerlei Missbrauch der Bibel usw. warnen.

Die Autorität der Kirche darf uns natürlich nicht verhindern, sie will uns im Gegenteil dazu verhelfen und verpflichten, die Botschaft der Bibel "hic et nunc", in der jeweiligen Gegenwart ganz neu zu hören, auszulegen und anzuwenden. Die richtige autoritative Lehre der Kirche will uns ja nicht an sich selber, sondern an ihren Gegenstand: an Gottes will uns Jesus Christus offenbartes und in der heiligen Schrift bezugtes Wort binden. Dieses Wort ist die herrschende und regelnde Autorität /norma normans/, das Wort der Kirche ist nur dienende und geregelte Autorität /norma normata/. Jene herrschende Autorität entscheidet immer darüber, ob und wie weit die ihr dienende Autorität hier und jetzt diese Funktion ausüben kann und wie weit sie der Korrektur, der Ergänzung und weiterer konkreter Entfaltung bedarf. Ja, es kann gegebenenfalls eine so neue Formulierung der Lehre der Kirche auf Grund der Bibel nötig werden, welche im Verhältnis zum Alten und Klassischen manches ganz anders sagt. Der dortige und damalige Gehorsam der "Väter" und Bekenntnisse soll ein Paradigma für unseren konkreten und aktuellen Gehorsam gegenüber dem Wort Gottes sein. Unser Gehorsam wird hoffentlich niemals ohne Übereinstimmung und Analogie mit ihrem Gehorsam sein. Aber diese Übereinstimmung und Analogie kann nur in unserem neuen, hier und jetzt geforderten, konkreten Gehorsam zum Ausdruck gebracht werden. Gerade das richtige Selbstverständnis der reformierten Bekenntnisschriften - nach dem sie sich von vornherein und grundsätzlich dem Worte Gottes unterstellen und uns an die Bibel allein binden wollen /siehe z.B. das Vorwort der Conf. Helv. post./ - warnt uns auch davor, ihre Lehre ungeistlich aufzufassen und aus ihnen sozusagen eine Barrikade aufzurichten, die uns dann menschlich gesprochen hemmen könnte, zum Worte Gottes, so wie es hier und jetzt aus der Bibel in der Kraft des Heiligen Geistes neu zu uns reden will, den rechten Zugang zu finden.

Es gehörte jederseits zum eisernen Bestand der Bekenntnisschriften der nach Gottes Wort reformierten Kirche wenigstens ein Abschnitt über die weltliche Obrigkeit oder /wie es vom Frankfurter Bekenntnis genannt wird/ über das "ministerium politicum", ~~den~~ politischen Dienst, wie ja auch das ~~III~~ Kapitel über die "politica administratio" einen integrierenden Bestandteil von Calvins Institutio darstellt. Mehr oder weniger ist es so auch bei den anderen christlichen Konfessionen. Die Kirche erkannte und betrachtete es als eine ihrer ständigen Aufgaben und unveräußerlichen Pflichten, von der Wahrheit der göttlichen Offenbarung in Bezug auf das soziale und politische Leben, und das heisst vom ~~offenbarten~~ Willen Gottes, der auch diese Gebiete umfasst, auf Grund des Wortes Gottes Unterricht zu geben und Bekenntnis abzulegen. - Es war besonders Calvin, der es unvergesslich betonte, dass der Ernst und die Reinheit des Glaubens /fidei sinceritas/ nicht bestehen kann, sondern verdirbt und zugrunde geht, wenn einerseits gegenüber den Verächtern der gesellschaftlichen und politischen Ordnung und andererseits denen gegenüber, die diese Ordnung verabsolutieren wollen, Gottes Wohltat, welche Er uns in dieser Ordnung gewähren will, und die Verantwortung, welche wir vor Ihm für diese Ordnung tragen, nicht aufgewiesen und besetzt wird. Ohnedem würde unsere ~~SEE~~ Glaubensbekenntnis mangelhaft, unser Gottesdienst und Gottesverehrung verstümmelt sein. - Darf diese doppelte polemische Perspektive jemals ausser Acht gelassen werden? Es bedeutet ja beide Haltung in je erneuerter Form eine ständige Versuchung für die Kirche, ihre eigene Autorität - weil in sozialen und politischen Angelegenheiten, ³ darum auch überhaupt - zu untergraben, zu verspielen und aufzugeben.

Die Kirche darf sich nicht der Gruppe oder ^{der} ~~der~~ Richtung derjenigen anschließen, welche die Macht bloss guthießen, verehren und verherrlichen wollen, denn sie würde damit die Autorität des Wortes Gottes verleugnen, die Verkündigung der kritischen Botschaft des Evangeliums und die Ausübung des prophetischen Wächteramtes versäumen. Sie darf aber wiederum weder prinzipiell noch praktisch gleichgültig sein gegenüber den sozialen und politischen Angelegenheiten, sie darf sich nicht auf eine innere, seelische Linie zurückziehen, wie dies vom religiösen Individualismus aller Zeiten geübt und verlangt wird, denn sie würde auch in diesem Fall jenes Amt: die Verkündigung der Herrschaft Christi und der Gebote Gottes in diesen Beziehungen vernachlässigen. - Wohlverstanden es geht hier nicht so sehr um einen prinzipiellen Anspruch oder um eine grundsätzliche ~~zu~~ Prätension, sondern vielmehr um die Ausrichtung und Vertretung der konkreten Botschaft des biblischen Wortes in der jeweiligen Gegenwart. Darin und damit verbunden ist die Autorität der Kirche ein wirkliches Geschehen, ein reales Ereignis auch in diesen Bereichen. Die grundsätzlichen Erwägungen und Besinnungen können nur dazu dienen, die Aufmerksamkeit der Kirche auf die konkrete Verantwortung und Aufgabe klar hinzulenken. Die Autorität der Kirche ist kein imaginärer Raum, sondern sie kann nur je in der Form eines konkreten Geschehens und Aktes in Erscheinung treten.

Die Lehre vom inneren Zeugnis des Heiligen Geistes musste schon in unserer allgemeinen Einleitung kurz gestreift werden. Es geht ja in dieser Lehre um die Begründung der absoluten Autorität, d.h. der "Autopistie", also um die in sich selbst begründete Glaubwürdigkeit der heiligen Schrift. Die ~~Katholischen~~ Kirchen der Reformation haben bekanntlich ihr Schriftprinzip /das "sola scriptura sacra" einerseits dem römischen Katholizismus, andererseits den schwärmerischen Sekten gegenüber durch diese Lehre verteidigen wollen. Es sollte aber ebenfalls bekannt sein, dass das, was einem älteren reformierten Theologen /Alstedius/ als die Grundlage der gesamten Theologie /basis totius theologiae/ galt, von einem "Modernen" /D.Fr. Strauss/ "die Achillesferse des protestantischen Systems" genannt wurde. Und der Verfasser der neuesten, sehr wertvollen Studie ~~Wahle~~ über diese Lehre hält sie für "eine von denen, die am schwierigsten zu erfassen und zu behandeln sind". /Theo. Preis: Das innere Zeugnis des Heiligen Geistes, 1947, Theol. Studien, H.21, S. 9/.

Die Kirchen der Reformation wollten mit der Entfaltung dieser Lehre gerade nicht irgendeinen religiösen Individualismus, sondern eben die absolute Autorität des Wortes Gottes und die relative Autorität der Kirche geltend machen. Und zwar im Gehorsam gegenüber der heiligen Schrift. Es wird nämlich diese Lehre durch die Bibel selbst, durch deren Gegenstand und Thema: durch die Gottesoffenbarung in Jesus Christus zu einer unausweichlichen Notwendigkeit. Weil es in der heiligen Schrift wirklich um die Offenbarung Gottes geht, Gott aber - gerade in seiner Offenbarung - nur durch Gott erkannt werden kann: der Vater im Sohne durch den Heiligen Geist, darum kann es sich um keine andere entscheidende Begründung oder Beweisführung der Autorität der heiligen Schrift handeln als um diejenige, die im souveränen Akt der Gnade vom sich offenbarenden Gott selber vollzogen wird, also von Gott selber, ~~der~~ in ihr spricht und sich selbst offenbart. So war es immer, so ~~ist~~ ist es und so wird es immer sein.

Das "testimonium Spiritus Sancti internum" kann keineswegs die Auslieferung der heiligen Schrift an den menschlichen Subjektivismus bedeuten. Im Gegenteil: es erhebt die Bibel - und zwar grundsätzlich und praktisch, von Anfang an und endgültig, in jedem Augenblick - über alles menschliche /kirchliche und weltliche/ Verfügswollen. Gott verfügt über uns, in souveräner Gnade, durch sein Wort und seinen Heiligen Geist. Weil die heilige Schrift wirklich Gottes Wort ist, weil ihr Gegenstand wirklich die Offenbarung Gottes ist und weil sie diese wirklich bezeugt, darum muss das so sein.

Die Offenbarung und ihre Erkenntnis ist immer eine göttliche Gabe, die uns wirklich geschenkt wird. Sie wird uns in der Tat gegeben, aber so, wie Gott uns sich selber gibt als unser Herr und unser Gott, der eben nicht in unseren Besitz und unsere Verfügungsgewalt hinübergeht, sondern wir sind es, die in Seine mächtigen Hände fallen, da Er uns gnädig gefunden, getroffen und erreicht hat. Er verfügt über uns. Seine Geheimnisse können nur von denen begriffen werden, denen es gegeben wird /vgl. Calvin, Instit. I.7,4/.

Der Heilige Geist offenbart uns diesen lebendigen Herrn durch sein geheimnisvolles, inneres, verborgenes Werk /welches weder durch Introspektion, noch durch irgendeine andere psychologische oder transzendente Methode zu ergreifen und zu kontrollieren ist/. Er macht die Buchstaben, die Worte und die Texte der Bibel zum lebendigen Zeugnis, sodass der lebendige Herr Jesus Christus vor uns

tritt, Gottes Wort in den menschlichen Worten. Gab es für die Apostel keinen anderen Weg zur Erkenntnis Jesu als des Christus, des Gottessohnes und des Herrn, - wie könnte es für uns, die wir ja auf ihr Zeugnis hin glauben, eine andere Möglichkeit geben, als eben durch denselben Geist?

Der Heilige Geist bindet uns aber tatsächlich an die heilige Schrift, an das Zeugnis der Propheten und Apostel. Nicht anderswo, sondern durch das Zeugnis der ersten und dazu eingesetzten Zeugen redet er auch heute zu uns. Es ist so kraft der Anordnung Christi, wegen der Einmaligkeit der Offenbarung und wegen der Unersetzlichkeit der dazu erwählten und beauftragten Zeugen. Denn der Heilige Geist redet nicht von sich aus, sondern er nimmt von dem, was Christi ist - dies lehrt er und daran erinnert er, Ihn verherrlicht Er. Der Heilige Geist will uns wirklich Jesus als den im Fleische erschienenen Christus erkennen und bekennen lassen, das fleischgewordene Wort, welches "eph' hapax" erschien und das Werk der Offenbarung und Versöhnung vollbrachte; welches seine Zeugen durch seinen Geist bevollmächtigte, ihn bis ans Ende der Erde zu verkündigen; welches dieselben - mit der Kraft seines Heiligen Geistes ausgestattet - aussendete, wie er vom Vater ausgesandt war. "Ihr werdet meine Zeugen sein." "Wer euch hört, der hört mich."

Das innere Zeugnis des Heiligen Geistes ist also nicht von uns, nicht von unseren Glaubenserfahrungen her zu verstehen und aufzufassen, sondern von Jesus Christus her, von seiner Herrschaft und - was dasselbe ist - von den durch ihn vollbrachten Heilstaten her. Dem dient er, dies lässt er erkennen, dessen Gültigkeit und Wahrheit versiegelt er in unserem Herzen und erleuchtet er in unserer Vernunft. Dadurch wird die Königsherrschaft des gegenwärtigen Herrn für jeden einzelnen Menschen in der Gemeinde und für alle Zeiten der Gemeinde aktualisiert. Aber auch für die ganze Welt, da und insofern der Heilige Geist die Welt in Bezug auf Sünde, Gerechtigkeit und Gericht überführt und zurechtweist, dass sie nämlich nicht an diesen Herrn glaubt, der nach dem Vollzug der Versöhnungstat zur Rechten des Vaters sitzt, nachdem er "den Fürsten dieser Welt" gerichtet und besiegt hatte /Joh. 16, 8-11/.

Die Gemeinde Christi schreitet durch die sich ablösenden Jahrhunderte und Zeitalter hindurch ihrem wiederkommenden Herr unter der Verheissung entgegen, dass sie durch den Heiligen Geist - durch den Geist der Wahrheit - in alle Wahrheit, in die ganze Wahrheit geleitet wird. Dieser Geist ist es, durch den das Wort der Bibel als "das Wort des Geistes und des Lebens" lebendig zur Kirche und durch die Kirche zur Welt spricht. Der Heilige Geist allein ist der rechte Ausleger und Anwender der heiligen Schrift. Er offenbart deren wahren Sinn, er macht die Erkenntnis Christi als des Herrn und Königs zur tatsächlichen Wirklichkeit, in ihm setzt sich die "exousia" Christi als des Lehrers fort, er macht die Erkenntnis und die Befolgung des Willens und aller Gebote Christi persönlich, real und wirksam.

Es wird also nicht nur "überhaupt", sondern auch konkret /in ganz konkreter Weise/ durch das Zeugnis des Heiligen Geistes dem Worte Gottes - so wie es hier und jetzt in der Bibel ergoht - Geltung, Erkenntnis und Anerkennung verschafft. Durch das Zeugnis des Heiligen Geistes wird erkannt, in welchem Mass die kirchliche Lehre, z.B. die Bekenntnisschriften und andere traditionellen Lehren der Kirche mit der heiligen Schrift übereinstimmen und inwieweit sie hier und jetzt gültig, weil als die Interpretation des Wortes aktuell - in actu Spiritus Sancti - autoritativ sind. Gemessen an der Bibel kann sich manches von dem, was "die Väter" aus der Bibel

gelehrt haben, als Sein - des Geistes - Zeugnis erweisen. Es kann aber auch sehr wohl geschehen, dass wir ebenfalls unter der in alle Wahrheit leitenden Macht des Heiligen Geistes und in seinem Licht weitergeführt, vorwärtsgetrieben und zur Selbstkritik gezwungen, hier und jetzt zu ganz neuen biblischen Einsichten und dementsprechenden zu ganz neuen Formulierungen verpflichtet werden. Die lebendige Erfassung der Botschaft der Bibel soll und darf ja immer neu in der Vollmacht des Heiligen Geistes geschehen. Der un-ausschöpfliche Reichtum und die ewige Neuheit der heiligen Schrift als des Wortes Gottes, seine Überraschungen und erschütternde Gegenwartsbezogenheit wird durch das Zeugnis des Heiligen Geistes offenbart und entfaltet. Gottes Wort will gerade so aus der Bibel an die Kirche ~~wirkungslos~~ und durch die Kirche an die Welt ergehen.

In dieser Weise macht sich also die Bibel als das prophetisch-apostolisch Zeugnis ihre fortwährende, immer aktuelle kritische Kraft und Bedeutung über der Lehre der Kirche geltend. Nur wenn das frühere Zeugnis der Kirche, gemessen am Zeugnis der Bibel, sich auch hier und jetzt als die heutige Botschaft des Heiligen Geistes bewährt, kann es ein Element des heutigen Zeugnisses der Kirche sein.

Es kann aber auch sein, dass das innere Zeugnis der Heiligen Geistes, welches mit der letztlich durch ihn offenbarten, ~~neu~~ heutigen, drängenden-dringenden Botschaft der Bibel identisch ist, die Gemeinde hier und jetzt zu ganz neuen Erkenntnissen verpflichtet, weil er sie in die ganze Wahrheit weiterleiten will. Der Heilige Geist erlaubt es der Gemeinde Christi nicht, in einer ganz anderen ~~and~~ Situation mit ihren früheren, nunmehr kraftlos gewordenen Einsichten ~~and~~ Wahrheiten verhaftet und allein zu bleiben. Diese waren oder konnten doch in der Zeit ihrer Formulierung und Proklamierung /und vielleicht auch nachher noch lange Zeit hindurch/ - in der Kraft des Geistes - die rechten Vehikel und Interpretationen des Wortes Gottes sein; heute aber - wenn auch ihre respektable Autorität nach so sehr beteuert wird und wenn auch dieselben noch so oft und treu zitiert /und wenn man sich auch noch so begeistert auf sie beruft/ - haben sie jedoch nicht mehr diejenige geistliche Autorität, die sich in der aktuellen Entscheidung geltend machen will, und zwar gerade im neuen Sprechen des Heiligen Geistes, welches als Gottes Macht mit geschichtsformender Kraft, mit einer neuen Dynamik und Aktualität auch in den Lauf des sozialen und öffentlichen Lebens hineingreifen will.

Ausserlich wird dies auch durch das veränderliche, vergehende Antlitz der Welt, zu welcher die soziale und politische Lebensverfassung /~~= einrichtung~~, = ~~gestalt~~/ gehört, begründet. Die in einer anderen gesellschaftlichen und politischen Weltlage entstandenen Bekenntnisse können z.B. für die Kirche, des nach der industriellen Revolution eingebrachten Zeitalters nicht genügend interpretieren, was ihr das Wort Gottes jetzt neu zu sagen hat /sagen will/. Gerade dieses Neue, das aus der Bibel zu Kirche reden will, nötigt sie zum Selbstkritik, zur Revision ihrer Lehre und ihrer Haltung. Nimmt die Kirche diese Nötigung an, so wird sie ihre Autorität nicht verlieren, sondern sie wird sie wieder finden, da sie - besser belehrt - dem Worte Gottes neu gehorcht hat. Wenn sie ~~ihre alte, früher formulierte Autorität festlegen wollte~~, aber sich auf ihre alte, früher formulierte Autorität festlegen wollte, so würde sie auch jene verlieren, weil sie heute nicht neu gehorcht, weil sie nicht auf das neue Wort der Bibel hört, welches heute in der Macht des Heiligen Geistes zu ihr reden will. Die Kirche soll immer wieder ihre Autorität um des neuen äusseren Zeugnisses des Wortes und um des neuen inneren Zeugnisses des Heiligen Geistes willen verlieren, um dieselbe wieder zu finden. Denn die Kirche lebt nicht

in sich und für sich selbst, sondern in ihrem himmlischen Haupt und für ihren himmlischen Herrn, dem sie nur dienen kann. Ihre früheren, autoritativen Lehren und Bekenntnisse sind Zeichen und Dokumente dafür, wie sie dort und damals zu gehorchen und zu dienen versuchte. Aber diese Zeichen und Dokumente dispensieren sie nicht, sie verpflichten sie vielmehr, hier und jetzt neu zu gehorchen und zu dienen. Jesus Christus, der gestern und heute und in Ewigkeit derselbe ist, will sich inmitten der Wirklichkeit des Lebens der jeweiligen Gegenwart als der Herr seiner Kirche und der ganzen Welt erweisen. So will er seine Gemeinde in jeder Zeit zum Licht der Welt und zum Salz der Erde werden lassen. Und dies will er eben dadurch tun und offenbar machen, dass er das Wort der Bibel immer wieder in der Macht des Heiligen Geistes ausrichten lässt.

Es gehört mit zum Problem der Autorität der Kirche und des Zeugnisses des Heiligen Geistes, in wie weit die Kirche als Gemeinde und Gemeinschaft mit ihrer wirklichen, tatsächlichen Existenz, mit ihrem ganzen Dienst am Wort, mit ihrer Diakonie, Ordnung und Zucht etc. in-mitten der Gesellschaft und der politischen Gemeinde ein exemplarisches Leben für ihre Umwelt führt, und ob sie als unter der Macht des Wortes lebende und vom Heiligen Geisten geleitete Gemeinschaft des Glaubens und der Liebe eine lebendige Stützkraft darstellt - auch auf politischem und sozialem Gebiet - in Bezug auf den Gehorsam und auf die Verantwortung gegen das Wort Gottes? /Vgl. K.Barth Christengemeinde und Bürgergemeinde, 1946./ Ob die Glieder der Gemeinde, wenn sie am Leben der Gesellschaft und am öffentlichen Leben teilnehmen und ihren "weltlichen Beruf" ausüben, lebendige Beispiele sind für diese Verantwortung und diesen Gehorsam? Ohne den Beweis des Geistes und der Kraft - und zwar auch in diesem konkreten Sinne! - könnten auch die Verkündigung, die Lehre und die weiteren, in der Form des gesprochenen, oder gedruckten Wortes geäußerten Zeugnisse der Kirche zu einem leeren, frommen Gerate und also autoritätslos werden! Ob das Zeugnis der Kirche in dieser Welt nicht oft deshalb so kraftlos und wirkungslos bleibt, weil ihm die beispielgebende Wirklichkeit des gemeinschaftlichen Lebens der Gemeinde fehlt? Und wenn dem so ist, kann die Kirche eine andere Hoffnung haben, als dass ihr der Heilige Geist neu gegeben wird - zur Erneuerung der Gemeinde, Leben der Kinder Gottes, zum Wandeln nach dem Geiste? Wo die Gemeinde als die neue, durch das Wort und den Geist Gottes bewirkte und für alle anderen Gemeinschaften beispielhafte Gemeinschaft - die wirkliche *κοινωνία* - in dieser Welt erscheint, da geht es von ihr eine unvergleichliche Kraft auch in die Welt des sozialen und politischen Lebens aus, eine Kraft, die weder durch die Lehren und Dokumente der Vergangenheit, noch durch die aktuellsten vörliehigen Äusserungen der Kirche ausgeübt werden kann. Von der wirklichen, lebendigen Gemeinde her strömt der Geist des selbstlosen und selbst aufopfernden Dienens gegenüber der Welt und den Knechtschaften der Sünde. Diese Freiheit der christlichen Liebe ist das Werk des Heiligen Geistes. Die in der Gemeinde ereignishaft existierende Gemeinschaft der Liebe ist das Wunder des Heiligen Geistes. Und diese Gemeinschaft hat den Auftrag und sie wird immer wieder auch die Vollmacht haben, eine nach dem Massstab des Wortes Gottes konservierende und revolutionierende Macht in der vergehenden Welt zu sein.

Nach Joh. 7,17 wird der göttliche Ursprung - und also die göttliche Autorität - der Lehre Jesu eigentlich nur & von dem erkannt, der dem Willen Gottes tun will. Die Lehre Jesu hat diese Autorität, aber ihre Erkenntnis, ihr Offenbarwerden vor und für uns - und durch die Kirche für die Welt - ist an den handelnden Gehorsam gebunden. Die Offenbarung ist auch in diesem Sinne "Tat-Wort".

- 27 -

Sie ist auch für die Erkenntnis erst in der der göttlichen Tat und Entscheidung entsprechenden menschlichen Tat und Entscheidung wahrhaftig zugänglich. Calvins berühmter Spruch: "Omnis recta cognitio Dei ab obedientia nascitur" - ist auch in dieser Hinsicht wahr. Das Leben und das Zeugnis der Gemeinde kann sich nur im Akt des immer neuen Gehorsams erneuern.

Im Lichte der Bibel und des Heiligen Geistes wird nicht nur der eigentliche Grund, die wirkliche Tiefe und Natur der Unordnung der Gesellschaft und der Übel des öffentlichen Lebens, nämlich die Sünde in ihrer konkreten, sozialen und politischen Realität offenbar, sondern hier erblickt vor allem die Kirche ihre eigenen Sünden und Versäumnisse, und so wird sie durch das Wort und den Geist Gottes zur wirklichen Sünden-Erkentnis geführt und in die Buße getrieben. Die Autorität der Bibel über die Kirche erweist sich immer wieder als eine in die konkrete Buße treibende Macht, wodurch über alle auch im sozialen und politischen Bereich begangene Schuld und Versäumnis der Kirche Gericht gehalten und die Kirche zum neuen Gehorsam angespornt wird. Hat nicht derjenige ungarische Gelehrte / ein Jurist, nicht Theologe / recht, der einmal sagte: der Heilige Geist wirkt heute dort, wo von der Kirche erschütterter erkannt wird, wie sehr sie mit ihrer Prophetie hinter der Gesellschaftsentwicklung zurück-blicke! Die Kirche kann nur als "die Kirche der Sünder" die Autorität des Wortes und des Geistes über sich selbst recht anerkennen und ihr wird nur als der Gemeinde der aus Gnade durch den Glauben Gerechtfertigten und Gehelligten wieder eine glaubwürdige geistliche Autorität gegeben. Nur eine bußfertige Kirche kann solche Autorität haben. So ist sie und wird sie immer wieder "die Säule und Grundfesten der Wahrheit" / 1.Tim. 3,15 / sein - auch in sozialer und politischer Hinsicht. Und so darf sie immer wieder erfahren, dass der Heilige Geist wirklich als der Tröster in allen ihren Zeugnissen bei ihr bleibt.-

Säule